

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

سجش نگرش
مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون
عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع
در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مجری:

مریم نظری

همکار:

سیروس علیدوستی

ناظر: محمود بابائی

بهار ۱۳۸۰

فصل اول:

معرفی پژوهش

مدل پژوهش

شناسایی و گردآوری
عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها
و اشتراک منابع

دسته بندی عوامل موفقیت
به کمک دید سیستمی
و دید استراتژیک

ارائه عوامل موفقیت
براساس بسامد آنها
در متون و منابع موجود

اولویت بندی عوامل موفقیت
از نظر نمونه
و براساس دید سیستمی
و دید استراتژیک

نظرسنجی و اولویت بندی عوامل موفقیت
براساس میزان تاثیر این عوامل
بر موفقیت برنامه های اشتراک منابع
از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع (نمونه)
و تعمیم نتایج به جامعه

نتیجه گیری و پیشنهادها

۱. مقدمه

کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی به عنوان گنجینه های اصلی دانش و اطلاعات، از مهمترین اجزای نظام اطلاع رسانی علمی هر کشوری محسوب می شوند و هیچ پژوهشگری بدون بهره گیری از این منابع قادر به انجام فعالیتهای علمی و پژوهشی نیست. از طرفی با توجه به دلایلی مانند:

- پدیده انفجار اطلاعات و رشد روز افزون دانش بشری؛
- توسعه فناوریهای نوین به ویژه در حوزه اطلاعات و ارتباطات و افزایش میزان دسترسی به منابع؛
- رشد روز افزون قیمت منابع؛
- کمبود منابع مالی کتابخانه ها؛
- عدم تناسب میان متقاضیان اطلاعات و منابع مالی کتابخانه ها؛
- رشد پژوهشهای بین رشته ای و پدید آمدن تنوع در تقاضا برای منابع؛
- محدودیت فضای نگهداری منابع در کتابخانه ها؛ (Stephens & Ede 1991;

Bouazza 1988; Sewell 1981,9; Fetterman 1974,7-9)

هیچ کتابخانه یا مرکز اطلاع رسانی به صورت مستقل، توان پاسخگویی کامل به نیازهای اطلاعاتی مراجعان خود را ندارد. به همین دلیل از حدود یک قرن پیش کتابخانه ها به راهکارهایی روی آورده اند تا بتوانند در چارچوب توافقها و برنامه هایی، از منابع یکدیگر برای پاسخ به نیاز مراجعان خود استفاده کنند. این رویکرد که بیشتر به عنوان "همکاری بین کتابخانه ها" یا "اشتراک منابع" شناخته می شود، عبارت است از:

"هرگونه فعالیتی که به صورت مشترک و با همکاری دو یا چند کتابخانه، با هدف تسهیل، بهبود و توسعه عملیات کتابخانه ای و افزایش توان کتابخانه ها در پاسخگویی به استفاده کنندگان انجام شود." (Bouazza 1986, 373)

۲. بیان مسئله

اشتراک منابع به عنوان یکی از راههای ضروری غلبه بر محدودیتهای کتابخانه ها در پاسخگویی به نیاز مراجعان، و در قالب برنامه ها و اقدامات گوناگون، و براساس محورهای مختلفی مانند: حوزه فعالیت یا وظایف، نوع کتابخانه های همکاری کننده، انواع منابع، هدفهای همکاری و ... قابل انجام است. اما آنچه پیش از طراحی و اجرای هر گونه برنامه ای باید از آن

اطمینان حاصل کرد، میزان موفقیت چنین برنامه ها و آگاهی از شرایط و عواملی است که بر میزان موفقیت آنها تاثیر گذارند.

بررسی تاریخچه همکاری بین کتابخانه ها و موفقیت یا عدم موفقیت برنامه هایی که در این حوزه ایجاد شده اند می تواند به بهبود برنامه های موجود و راه اندازی برنامه های جدید کمک شایانی نماید. این عوامل و تجربه ها در قالب اصول کلی دسته بندی شده و به عنوان عوامل موفقیت برنامه های اشتراک منابع یا همکاری بین کتابخانه ها مطرح گردیده اند. اولین مسئله مورد نظر در پژوهش حاضر این است که، متخصصان اشتراک منابع، از چه عواملی به عنوان عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها یا اشتراک منابع یاد کرده اند و بسامد آنها در منابع چگونه است؟

از آنجا که عوامل تاثیر گذار بر میزان موفقیت برنامه های اشتراک منابع در شرایط مختلف شکل گیری متفاوت است، دستیابی به این عوامل در هر جامعه ای مستلزم آگاهی از نظر افراد و سازمانهایی است که به نحوی در ارتباط با اینگونه برنامه ها بوده و از عوامل و شرایط حاکم بر آن آگاهی دارند، از اینرو، دومین مسئله که در این پژوهش دنبال می شود بررسی میزان تاثیر این عوامل بر میزان موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و نیز تعیین میزان اولویت و اهمیت آنها از مجریان طرحهای اشتراک منابع می باشد.

۱-۲. تعریف عملیاتی اجزا مسئله

✓ **مجریان طرحهای اشتراک منابع:** منظور مسئولان بخشهایی از کتابخانه است که به نوعی در ارتباط با برنامه های اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه ها هستند. در صورتی که کتابخانه ای فرد یا افرادی مشخص را برای این منظور در نظر نگرفته بود، مدیریت کتابخانه به عنوان عضو جامعه انتخاب می شد.

✓ **اشتراک منابع یا همکاری بین کتابخانه ها:** دو اصطلاح مذکور به جای یکدیگر بکار رفته اند و منظور، هر گونه فعالیتی است که بین دو کتابخانه یا بیشتر برای تسهیل، بهبود و توسعه عملیات کتابخانه ای و استفاده متقاضیان اطلاعات از منابع یا خدمات کتابخانه، انجام می گیرد.

✓ **عامل موفقیت:** عاملی که به بهبود برنامه های موجود و راه اندازی و توسعه برنامه های جدید اشتراک منابع کمک کند و راه دستیابی به هدفها را هموار سازد.

۲-۲. پرسشهای اساسی

کدام عواملی که به عنوان عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها در متون و منابع ذکر شده اند، با توجه به بسامد آنها در متون، شامل چه مواردی هستند؟
کدام این عوامل از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع در کتابخانه های زیرپوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، به ترتیب اهمیت و اولویت کدامند؟

۳. هدف و فایده پژوهش

در این پژوهش به طور کلی دو هدف اصلی دنبال می شود، اول؛ شناسایی، گردآوری و دسته بندی عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع از نظر متخصصان اشتراک منابع و ارائه مجموعه ای منسجم از آنها براساس بسامد آنها در متون و منابع موجود، دوم؛ بررسی میزان تاثیر این عوامل با توجه به اولویت آنها بر موفقیت همکاری بین کتابخانه ها از نظر جامعه مورد پژوهش.

نتایج بررسی حاضر می تواند به شناسایی کاستیهای موجود، بهبود برنامه های جاری اشتراک منابع، سیاستگذاریها و برنامه ریزیهای آینده اشتراک منابع، طراحی و اجرای الگوهای مناسب اشتراک منابع و بهبود و گسترش این برنامه ها، مفید واقع شوند و به عنوان راهنمایی مناسب برای مدیران، تصمیم گیران و مجریان اینگونه طرحها مورد استفاده قرار گیرند.

۴. متغیرهای اساسی پژوهش

- **متغیر مستقل:** عوامل موفقیت اشتراک منابع از نظر متخصصان این حوزه که در متون موجود یافت شدند.
- **متغیر وابسته:** نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

۵. روشها و فنون

۵-۱. روش پژوهش (توجیه و روایی آن)

به منظور فراهم آوری مجموعه ای منظم از عوامل موفقیت اشتراک منابع از دیدگاه متخصصان اشتراک منابع در متون موجود، از روش پژوهش سندی (کتابخانه ای) و برای سنجش نظر جامعه موردنظر پیرامون این عوامل، از روش پیمایشی از نوع توصیفی استفاده شد. پژوهش پیمایشی روشی از پژوهش است که طی آن، به منظور سنجش روابط متقابل متغیرهایی که به طور طبیعی بروز می کنند و چگونگی توزیع و حدوث نسبی آنها (حریری، ۱۳۷۹، ص ۸۲).

پیش فرض اصلی بیشتر پژوهشهای پیمایشی این است که با دنبال کردن دقیق یک روند علمی ویژه، می توان مطالعه تعداد نسبتاً اندکی - که از یک گروه بزرگتر انتخاب شده اند - پیرامون بسیاری از عوامل به نتایجی رسید. به عنوان مثال؛ اگر بخواهیم از نظر کتابداران دانشگاهی ایالات متحده نسبت به آموزش استفاده از کتابخانه مطلع شویم، می توانیم یک نمونه چند صد نفری از کتابداران را مورد مطالعه قرار داده و پاسخ های آنها مبنای بر آورد نظرات تمام کتابداران دانشگاهی ایالات متحده قرار دهیم.

درواقع امتیاز اصلی پژوهش پیمایشی در این است که این نوع پژوهش اگر به درستی اجرا شود، این امکان را فراهم می آورد که نتایج از یک گروه کوچک به گروه بزرگتری تعمیم داده شود که این زیرگروه^۱ برگرفته از آن است. از جمله ویژگیهای دیگر پژوهش پیمایشی می تواند به موارد زیر اشاره کرد:

✓ بر خلاف پژوهش تاریخی که با داده های زمان گذشته سروکار دارد، این روش به گردآوری داده های معاصر می پردازد؛

✓ بر خلاف پژوهش تجربی، امکان دستکاری متغیر مستقل را به پژوهشگر نمی دهد و کنترل کمتری روی محیط پژوهش دارد و به همین سبب توان برقراری روابط علت و معلولی را ندارد. به عبارتی، چنین گمان می رود که پژوهش پیمایشی، نسبت به پژوهش تجربی از دقت کمتری برخوردار باشد؛

✓ این روش در مطالعه مواردی که دارای حجم زیاد و پراکندگی وسیع جغرافیایی هستند، مناسب تر از پژوهش تجربی است و نیز در مطالعه عوامل فردی و تحلیل اکتشافی روابط نیز مناسب تر قلمداد می شود (حریری، ۱۳۷۹، ص ۹۵-۹۶).

۲-۵. جامعه مورد مطالعه

¹ . subgroup

که مجریان طرحهای اشتراک منابع شاغل در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، که تعداد آنها ۱۵۱ کتابخانه بود.

۳-۵. شیوه نمونه گیری

برای انجام فرایند نمونه گیری، ابتدا کتابخانه های مورد نظر با مراجعه به منابعی مانند آمار آموزش عالی، کتاب "راهنمای کتابخانه های تخصصی و دانشگاهی" خانم شیرین تعاونی و برخی منابع موجود در مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران مانند گزارشهای آماری "طرح تعمیم خدمات کتابخانه های تخصصی به افراد غیر عضو" شناسایی و سیاهه ای از آنها به تفکیک نام دانشگاه و موسسه پژوهشی تهیه و براساس اطلاعاتی که پیرامون تعداد مدارک موجود در آنها موجود بود، دسته بندی شدند. نمونه گیری نیز به کمک روش نمونه گیری تصادفی - طبقه ای و گزینش تعداد هر طبقه برای نمونه با توجه به حجم جامعه در هر طبقه صورت پذیرفت. بدین منظور کتابخانه های مورد نظر، از نظر تعداد مدارک موجود به سه طبقه اصلی تقسیم شدند که عبارت بودند از:

کتابخانه هایی که تعداد مدارک آنها کمتر از ۱۰۰۰۰ مدرک بود.

کتابخانه هایی که تعداد مدارک آنها بین ۱۰۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰ مدرک بود.

کتابخانه هایی که تعداد مدارک آنها بیش از ۳۰۰۰۰ مدرک بود.

سپس از هر طبقه - با توجه به نسبت آن در جامعه آماری - نمونه انتخاب شد. از آنجا که تعداد کل جامعه آماری را ۲۳۴ کتابخانه تشکیل می دادند و با توجه به در نظر گرفتن ۱۴۰ کتابخانه به عنوان تعداد نمونه انتخابی و نیز توزیع تعداد نسبت کتابخانه ها در هر طبقه، نمونه آماری به این ترتیب بدست آمد:

$$\text{تعداد کل نمونه انتخابی} \times \frac{\text{تعداد کل جامعه آماری}}{\text{اندازه نمونه در هر طبقه}} =$$

با توجه به کوچک بودن حجم جامعه، برای تعیین اندازه نمونه نیز از فرمول زیر استفاده شد (Rasco, 1975,164):

$$n = \frac{Z^2 S^2}{d^2}$$

که در این فرمول:

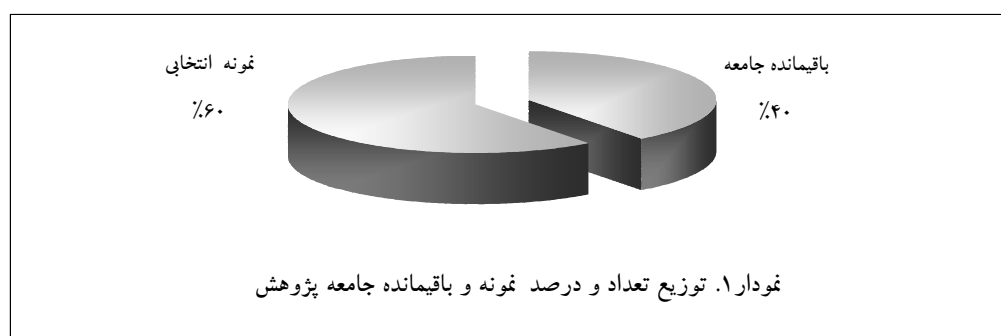
با $\alpha = 0/05$ و ضریب اطمینان 95% ، $Z = 1/96$

مقدار d و s را می توان از طریق تحقیقات قبلی بدست آورد و در غیراینصورت، می توان با گزینش نمونه ای کوچک برآوردی از انحراف استاندارد نمونه بدست آورد. در این پژوهش نیز به دلیل قابل ردیابی نبودن مقدار S از تحقیقات قبلی، نمونه ۲۰ نفری انتخاب و به این ترتیب S بدست آمده است (دیانی، ۱۳۷۸، ۶۳). در این پژوهش، در مجموع ۲۳۴ کتابخانه شناسایی شد که توزیع آنها از نظر تعداد مدرک در کنار نمونه انتخابی در جدول (۱)، درج شده است.

جدول ۱. توزیع تعداد و درصد جامعه و نمونه پژوهش براساس تعداد مدارک کتابخانه ها

نمونه		جامعه		مشخصات کتابخانه ها
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۴۲	۵۹	۴۱/۹	۹۸	کتابخانه هایی که تعداد مدارک آنها کمتر از ۱۰۰۰۰ مدرک بود
۲۸/۵	۴۰	۲۸/۶	۶۷	کتابخانه هایی که تعداد مدارک آنها بین ۱۰۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰ مدرک بود
۲۹/۳	۴۱	۲۹/۵	۶۹	کتابخانه هایی که تعداد مدارک آنها بیش از ۳۰۰۰۰ مدرک بود

نمودار (۳)، توزیع تعداد و نسبت حجم نمونه انتخابی را در کنار باقیمانده جامعه مورد پژوهش نشان می دهد. براساس این نمودار از مجموع ۲۳۴ کتابخانه، ۱۴۰ مورد انتخاب شدند که این تعداد ۶۰ درصد جامعه مورد نظر را تشکیل می دهند.

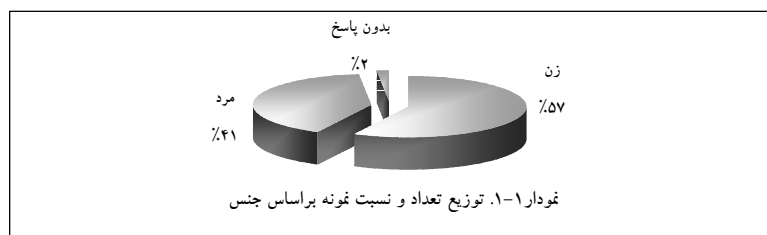
۵-۳-۱. مشخصات نمونه

با توجه به اینکه مشخصات نمونه مورد نظر، براساس موارد تکمیل شده در بخش اول پرسشنامه های ارسالی (مشخصات فردی) و تعداد پرسشنامه های برگشتی بدست آمده است و از طرفی

بخش اول برخی از پرسشنامه ها به صورت ناقص تکمیل شده بود و نیز از مجموع ۱۴۰ پرسشنامه ارسالی ۱۲۹ پرسشنامه بازگردانده شد، مشخصات نمونه براساس اطلاعات موجود و براساس متغیرهایی مانند: جنس، سن، مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی، سابقه خدمت، تعداد مدارک موجود در کتابخانه ها و تعداد مدارک کتابخانه ها به تفکیک تهران و شهرستان ها مورد بررسی قرار گرفته و حجم نمونه در آنها متغیر است. توزیع نمونه براساس متغیرهای یادشده و به تفکیک در قالب جدول ها و نمودارهایی ارائه شده اند.

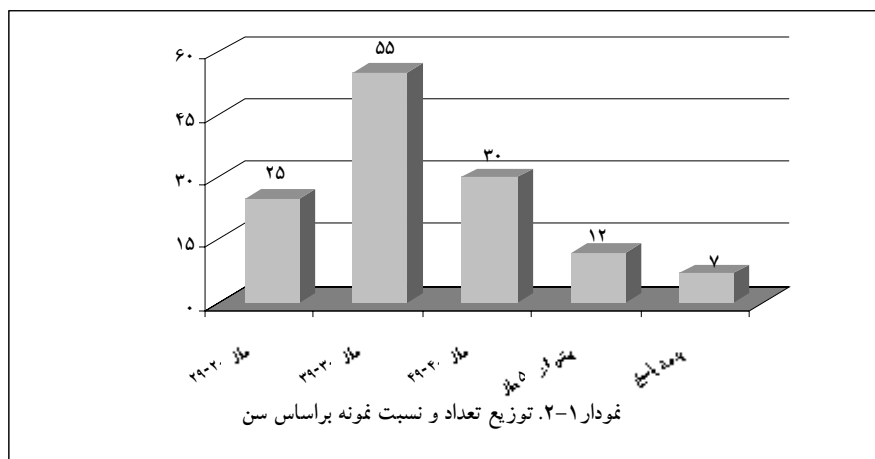
جدول ۱-۱. توزیع نمونه براساس جنس

جنس	تعداد	درصد
زن	۷۴	۵۷/۴
مرد	۵۳	۴۱/۱
بدون پاسخ	۲	۱/۶

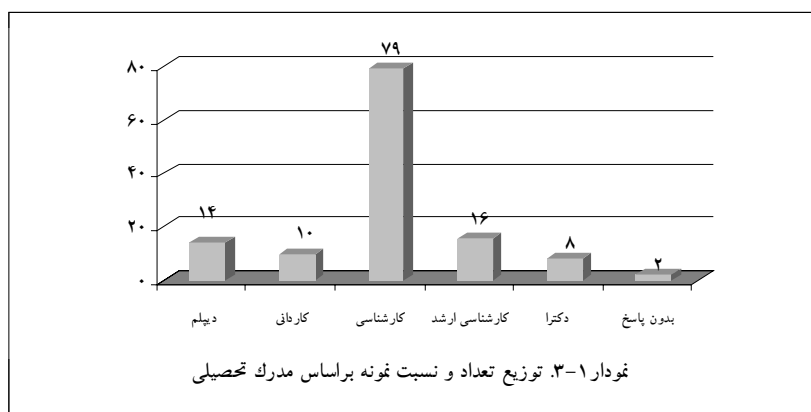
جدول ۱-۲. توزیع نمونه براساس سن

سن	تعداد	درصد
۲۰-۲۹ سال	۲۵	۱۹/۴
۳۰-۳۹ سال	۵۵	۴۲/۶
۴۰-۴۹ سال	۳۰	۲۳/۳
بیش از ۵۰ سال	۱۲	۹/۳
بدون پاسخ	۷	۵/۴

جدول ۱-۳. توزیع نمونه براساس مدرک تحصیلی

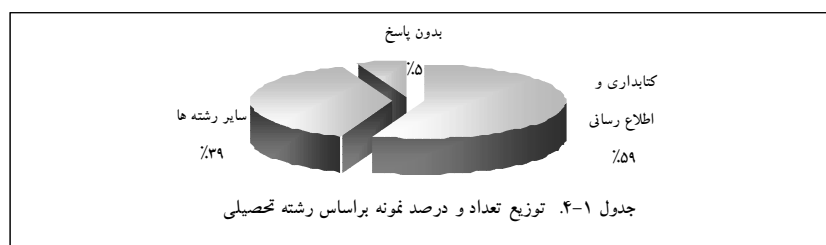
مدرک تحصیلی	تعداد	درصد
دیپلم	۱۴	۱۰/۹
کاردانی	۱۰	۷/۸
کارشناسی	۷۹	۶۱/۲
کارشناسی ارشد	۱۶	۱۲/۴
دکترای	۸	۶/۲
بدون پاسخ	۲	۱/۶

جدول ۱-۴. توزیع نمونه براساس رشته تحصیلی

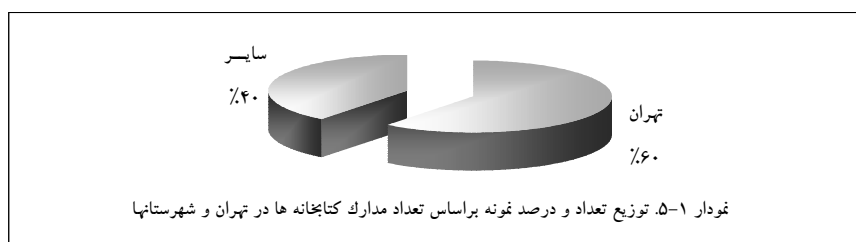
رشته تحصیلی	تعداد	درصد
کتابداری و اطلاع رسانی	۷۲	۵۵/۸

سایر رشته ها	۵۰	۳۸/۸
بدون پاسخ	۷	۵/۴

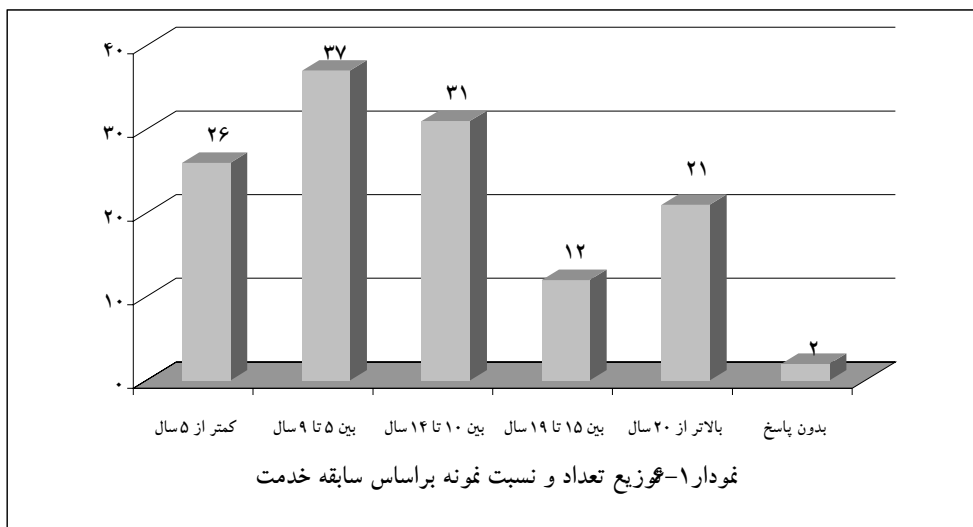
۵-۱. توزیع نمونه براساس تعداد مدارک کتابخانه ها در تهران و شهرستانها

رشته تحصیلی	تعداد	درصد
تهران	۵۱	۳۹/۵
سایر	۷۸	۶۰/۵

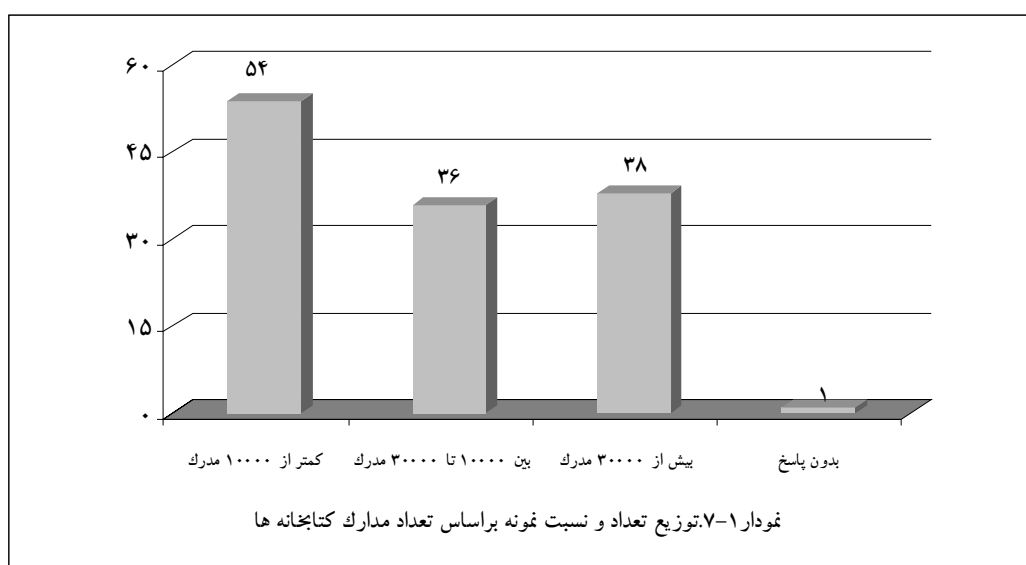
۶-۱. توزیع نمونه براساس سابقه خدمت

سابقه خدمت	تعداد	درصد
کمتر از ۵ سال	۲۶	۲۰/۲
۵-۹ سال	۳۷	۲۸/۷
۱۰-۱۴ سال	۳۱	۲۴
۱۵-۱۹ سال	۱۲	۹/۳
۲۰ سال به بالا	۲۱	۱۶/۳
بدون پاسخ	۲	۱/۶

۷-۱. توزیع نمونه براساس تعداد مدارک کتابخانه ها

تعداد مدارک کتابخانه ها	تعداد	درصد
کمتر از ۱۰۰۰۰ مدرک	۵۴	۴۱/۹
بین ۱۰۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰ مدرک	۳۶	۲۷/۹
بیش از ۳۰۰۰۰ مدرک	۳۸	۲۹/۵
بدون پاسخ	۱	۰/۸

۴-۵. شیوه و ابزار(های) گردآوری اطلاعات

گردآوری اطلاعات در چند مرحله و به این ترتیب انجام شد:

عوامل موفقیت اشتراک منابع با بررسی متون و منابع موجود و با روش سندی (کتابخانه ای)، شناسایی و گردآوری شدند و سیاهه ای از آنها با توجه به بسامد آنها در متون مورد مطالعه تهیه شد. سپس به منظور ارائه دسته بندی منظمی از آنها به کمک رویکرد استراتژیک و سیستمی به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی دسته بندی شدند

عوامل یافت شده، در قالب پرسشنامه ای، با استفاده از ابزار نظرسنجی طیف لیکرت به صورت پاسخهای پنج گزینه ای تنظیم و میان حجم اندکی از نمونه موردنظر جهت تست پرسشنامه توزیع و پس از اطمینان از اعتبار و پایایی آنها به کمک آزمونهای که عبارت از: ضریب همبستگی پیرسون، ضریب آلفای کرونباخ، آزمون t و تحلیل واریانس بودند، با استفاده از نرم افزار آماری SPSS مورد تحلیل قرار گرفتند و پس از انجام اصلاحات نهایی

برای پیمایش، میان کل نمونه انتخابی توزیع شدند که در مرحله تجزیه و تحلیل یافته ها آزمونهای مذکور مجدداً پس از تکمیل کل پرسشنامه ها نیز مورد استفاده قرار گرفتند.

▮ برای اولویت بندی عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها، پاسخهای ارائه شده از سوی پاسخگویان (گزینه های پنجگانه ای طیف لیکرت) رتبه گذاری و پس از محاسبه میانگین آنها به ترتیب میزان تاثیر آنها (عوامل موفقیت اشتراک منابع) اولویت بندی شدند.

۶. دشواریها و محدودیتهای پژوهش

از جمله محدودیتهایی که محقق حین پژوهش با آن مواجه شد، می توان به موارد زیر اشاره کرد:

▮ با توجه به پراکندگی و روزآمد نبودن مستندات و آدرسهای موجود پیرامون مشخصات کتابخانه های زیرپوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری زمان نسبتاً زیادی صرف شناسایی آنها شد؛

▮ عدم پاسخگویی به پرسشنامه ها توسط برخی از پاسخگویان از جمله مشکلاتی است که معمولاً در پژوهشهای پیمایشی وجود دارد، پژوهش حاضر نیز از این قاعده مستثنی نبود.

▮ با توجه به عدم تخصیص بخشی مجزا در کتابخانه ها برای فعالیتهای همکاری و اشتراک منابع در کتابخانه ها و نیز نوپا بودن طرحهای نظام مند اشتراک منابع و به تبع آن تجربی - و نه تخصصی - بودن این فعالیت در کتابخانه، شناسایی جامعه مورد پژوهش تا حدی دشوار بود؛

▮ ارائه دسته بندی منسجم از عوامل موفقیت اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه ها از جمله هدفهای اصلی این پژوهش بود و لازمه آن استفاده از الگویی علمی و قابل استناد بود که محقق ناگزیر از مطالعه و بررسی این دسته بندیها در علوم و متون دیگر و صرف زمان زیادی برای آن شد. از طرفی دسته بندیهای ارائه شده به گونه ای نبود که بتوان به آنها به عنوان دسته بندی قطعی، غیر قابل تغییر و نهایی نگریست به طوریکه تا حد زیادی براساس استنباط افراد قابل تغییر است.

۷. پیشینه پژوهش

براساس بررسی و جستجوهای که توسط محقق در پژوهشهای پیشین انجام شد، هیچ سابقه منسجمی پیرامون عوامل موفقیت اشتراک منابع نه در متون خارجی و نه در پژوهشهای داخل

کشور یافت نشد، از اینرو ابتدا این عوامل - که به صورت پراکنده در متون مختلف این حوزه ذکر شده بودند - شناسایی و گردآوری، و سپس مرحله بعدی پژوهش یعنی پیمایش آنها در جامعه مورد نظر انجام شد. از اینرو در ادامه فقط به بررسی پژوهشهایی پیرامون حوزه اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه ها در داخل کشور - که عمدتاً "نیز به حوزه پایان نامه های دانشگاهی اختصاص دارند - بسنده می شود و در فصل بعد به بررسی عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها در متون و پژوهشهای خارجی می پردازیم.

در سال ۱۳۵۶ پژوهشی درباره وضعیت امانت بین کتابخانه ای در ایران صورت گرفته که حاکی از گسستگی تبادل میان کتابخانه ها و بی توجهی و بی اعتنایی کتابخانه ها به این مهم بوده است (حسینی، ۱۳۵۶). در سال ۱۳۶۳ تحقیقی در زمینه همکاری بین کتابخانه ها از لحاظ انتخاب مجلات صورت گرفته و به این نتیجه دست یافته است که به نظر کتابداران مشارکت و همکاری بین کتابخانه ها در انتخاب و تهیه نشریات ادواری سبب کاهش در هزینه، دسترسی جامع به منابع و صرفه جویی در فضا و زمان خواهد شد. برخلاف نظر مثبت کتابداران و متخصصان درباره اهمیت مبادله، این جریان بسیار ضعیف است (خوانساری، ۱۳۶۳).

در سال ۱۳۶۷، تحقیق دیگری به بررسی نظرات مسئولان کتابخانه های حوزه پزشکی در زمینه همکاری بین کتابخانه ها پرداخته و به نتایج کم و بیش مشابهی با نتایج تحقیق پیشین رسیده است (زندى، ۱۳۶۷). از لحاظ استفاده از برخی امکانات فنی نیز، در سال ۱۳۷۲ تحقیقی صورت گرفته است و به این نتیجه دست یافته که داشتن دستگاه فاکس و مهارت استفاده از آن در کتابخانه نقش مثبتی در اشتراک منابع و مبادله اطلاعات داشته و نظر کتابداران نیز موید این مطلب بوده است (داورپناه، ۱۳۷۲).

در سال ۱۳۷۴ دو پژوهش در دو دانشگاه صورت گرفته که دو جامعه متفاوت را دربرمی گیرد. اولین پژوهش متعلق به دانشگاه تهران بوده و به بررسی وضعیت مبادله در کتابخانه های دانشگاهی مستقر در تهران پرداخته است. نتیجه کلی این تحقیق حاکی از آن است که نظام تعریف شده و قابل اعتنایی برای مبادله اطلاعات میان کتابخانه های دانشگاهی وجود ندارد (محقق، ۱۳۷۴). دومین پژوهش که در زمستان ۱۳۷۴ صورت گرفته متعلق به دانشگاه آزاد است که کلیه کتابخانه های دانشگاهی و تخصصی کشور را دربرمی گیرد. نتایج پژوهش اخیر نشان می دهد که تنها ۲۸ درصد کتابخانه های مورد بررسی بطور جدی با یکدیگر همکاری و مبادله اطلاعات دارند (نشاط، ۱۳۷۴).

در سال ۱۳۷۵ نیز پژوهشی پیرامون بررسی وضعیت پرونده های موجود در مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران تا سال ۱۳۷۴ مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نتایج بدست آمده حکایت از آن دارد که حجم امانت بین کتابخانه ها چندان زیاد نیست و همکاری بین کتابخانه ها و دادوستد اطلاعات میان مراکز مختلف چندان جدی گرفته نمی شود و تقریباً "تمامی درخواستهای عنوان شده ناظر بر مقالات مجلات خارجی بوده و بخش عمده ای از آنها از طریق ارتباط با کتابخانه بریتانیا تامین گردیده است که این امر احتمالاً" به دلیل آسان یاب بودن اطلاعات از طریق آن کتابخانه در قیاس با کتابخانه های داخل کشور عنوان شده است. همچنین بی میلی مدیریتهای سازمانی در مراوده با سایر مراکز، به ویژه اگر قرار باشد آن سازمانها بیشتر امانت دهنده اطلاعات باشند تا گیرنده. همچنین در پژوهش اخیر، ضرورت پیمایشی در مقیاس مملکتی درباره عوامل وادارنده و بازدارنده موثر در میزان دادوستد اطلاعات و مراکز اطلاعاتی نیز پیشنهاد شده است (حری، ۱۳۷۵).

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

سنگش نگرش

مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون
عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع
در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مجرى:

مریم نظری

همکار:

سیروس علیدوستی

ناظر: محمود بابائی

بهار ۱۳۸۰

فصل دوم:

مبانی نظری: عوامل موفقیت اشتراک منابع

۱. عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها از نظر متخصصان اشتراک منابع

"آزموده را آزمودن خطاست." اهمیت این سخن گرانها به ویژه در عصری که عصر شتاب نام گرفته است بر هیچ کس پوشیده نیست.

بررسی تاریخچه همکاری بین کتابخانه ها، طرحهای موجود در این زمینه و صعود و افول آنها، حکایت از آن دارد که متخصصان اشتراک منابع و دست اندرکاران این برنامه ها، تجارب و دیدگاههای خود را جهت موفقیت اینگونه طرحها تحت عناوینی مانند: عوامل موفقیت، عوامل پیش برنده و اصول همکاری موفق به صورت پراکنده مطرح کرده اند که بدون شک دسترسی به مجموعه ای منسجم از این اصول و عوامل می تواند به عنوان راهگشایی مناسب مورد استفاده طراحان و مجریان قرار گیرد.

با توجه به نتایج پژوهشهای انجام شده که در فصل گذشته به آنها اشاره شد و تأکیدی که آنها بر آگاهی دست اندرکاران طرحهای اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه ها داشتند، در این مرحله از پژوهش، نظر متخصصان اشتراک منابع پیرامون عوامل موفقیت این طرحها با در نظر گرفتن تقدم تاریخی و به تفکیک در خارج و داخل کشور ارائه شده اند.

۱-۱. در خارج:

"دونز" در سال ۱۹۵۴، پس از بررسی همکاری بین کتابخانه های دانشکده ایی و پژوهشی امریکا براین باور است که از کتابخانه های شرکت کننده در برنامه همکاری نباید درخواست شود که چیزی را کنار بگذارند بلکه باید آنها را ترغیب کرد تا مسوولیتهای مثبتی را در چارچوب همکاری پذیرفته و منافع مستقیمی نیز در قبال آن دریافت کنند. توافقهایی همکاری باید به اندازه ای انعطاف پذیر باشند که امکان بسط و توسعه آنها نیز فراهم آید (Downs, 1945).

"ویر" در سال ۱۹۷۶ با بررسی تاریخی برنامه های همکاری میان کتابخانه های دانشگاهی، با مطرح کردن مسئله بعد مسافت خاطر نشان می کند، کتابخانه هایی که تصمیم به همکاری در زمینه مبادله منابع اطلاعاتی خود دارند بهتر است از نظر جغرافیایی فاصله زیادی میان آنها نباشد (Weber, 1976).

"کنت" در سال ۱۹۷۸ در دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی زیر مدخل اشتراک منابع در کتابخانه ها، پیرامون عملی شدن پدیده اشتراک منابع معتقد است، آنچه باعث می شود اشتراک منابع به عرصه عمل برسد آن است که منبعی برای اشتراک، تمایل برای اشتراک و برنامه ای برای اشتراک منابع وجود داشته باشد (Kent, 1978).

"سیوئل" در سال ۱۹۸۱ در کتاب خود با عنوان "اشتراک منابع"، عوامل زیر را برای موفقیت اشتراک منابع ذکر می کند:

۱. موفقیت هر فعالیت مشترک نه تنها به داشتن هدفهای مناسب بستگی دارد، بلکه مستلزم ایجاد و ارائه خدمات در چارچوب صحیح قانونی، اداری و مالی است؛

۲. به منظور ترغیب و تشویق کتابخانه ها برای تامین حداقل شرایط و امکانات لازم برای همکاری با دیگر کتابخانه ها توصیه می شود خدماتی که اعضا باید در چارچوب همکاری ارائه کنند در سطح حداقل تنظیم شود؛

۳. کتابخانه ها تنها در صورتی می توانند در برنامه های اشتراک منابع به خوبی مشارکت کنند که توانایی پاسخ به تقاضاهای معمول اعضای خود را داشته باشند؛

۴. وجود برنامه های مشترک آموزش کارکنان نه تنها زمینه ای مناسب را برای اجرای موثر برنامه های اشتراک منابع از طریق ارائه اطلاعات درباره هدفهای برنامه ها، و توانایی ها و مشکلات کتابخانه های همکار فراهم می کند بلکه وجود چنین آموزشهایی ابزاری غیرمستقیم برای افزایش خدمات به استفاده کنندگان نیز به حساب می آید، بطوریکه از طریق روزآمد کردن اطلاعات کارکنان درباره مشکلات راه حلهای جدید و گونه های تازه خدمات بدست می آید (Sewell, 1981, 77, 84, 122, 133).

"کارهارت" در سال ۱۹۸۳ در مقاله ای پیرامون "مزایای همکاری بین کتابخانه ها" به ارائه الگویی می پردازد و توجه به عوامل زیر را به عنوان عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها توصیه می کند:

۱. پوشش انواع کتابخانه ها: طرحهای همکاری باید قابلیت پوشش انواع کتابخانه ها را داشته باشند؛

۲. ایجاد الگوهای موثر ارتباطات: ارتباطات بین کتابخانه های همکار حکم خون را در کالبد برنامه های همکاری دارد؛

۳. پشتیبانی مالی مشترک: تجربه نشان می دهد هنگامی که تمام منابع مالی مورد نیاز برای همکاری از یک منبع تامین شود، ممکن است کتابخانه های عضو تمایلی به صرف منابع مالی خودشان برای تداوم یا توسعه برنامه های همکاری نشان ندهند. از طرف دیگر، همکاریهایی که کاملاً براساس مشارکت خود اعضا شکل گرفته، غالباً بودجه کمی برای برنامه های مهم در اختیار داشته اند. بنابراین شاید بهترین شیوه پشتیبانی مالی همکاری بین کتابخانه ها، ترکیبی از پشتیبانی دولت از بودجه عمومی و مشارکت خود کتابخانه های عضو باشد. البته هزینه برخی از

برنامه ها را می توان تنها از آن دسته از کتابخانه هایی که از چنین برنامه هایی منتفع می شوند، دریافت نمود (Carhart, 1983).

"بونک" در سال ۱۹۸۹ در مقاله ای با مطرح کردن این پرسش که، "آیا اشتراک منابع با قابلیت‌هایی که در آن سراغ داریم به حیاتش ادامه خواهد داد؟" مراحل زیر را جهت راه اندازی و اجرای موفق برنامه های اشتراک منابع بین کتابخانه ها پیشنهاد می کند:

۱. هدفهای مشخص برای دسترسی به اطلاعات طراحی شوند؛
۲. انتخاب دقیق همکارانی که در هدفهای مشابه اتفاق نظر و مشارکت داشته و تکنولوژی و کارکنان لازم را برای پشتیبانی و دستیابی به هدفها در اختیار داشته باشند؛
۳. موقعیت جغرافیایی کتابخانه ها باید در انتخاب همکاران مدنظر قرار گیرد؛
۴. بررسی وضع موجود سازمان، برای تجزیه و تحلیل سیاستها و رویه هایی برای تسهیل همکاری، باید بازنگری شوند؛
۵. زیر ساختهای لازم برای اشتراک منابع طراحی و ایجاد شوند؛
۶. کارکنان سازمانهای همکار در برنامه های همکاری درگیر شوند و در ارتباط نزدیک قرار گیرند؛

۷. در دیگر سازمانها تمایل به همکاری و حمایت از آموزش و پژوهش وجود داشته باشد؛
۸. مدیران کتابخانه ها و دانشگاهها از هدفها، منافع و هزینه های اشتراک منابع درک صحیحی داشته باشند؛

تضمین موفقیت برنامه های اشتراک منابع بسته به نوع سازمان، نیاز به ارتقاء یا تقلیل آموزشها و ایجاد تعادل بین دانش و توان کارکنان سازمانهای مختلف دارد که این مهم می تواند بسیار پیچیده باشد، لیکن اگر به خوبی انجام نشود ممکن است موفقیت چنین برنامه هایی را به مخاطره اندازد (Bonk, 1989).

"کورنیش" در سال ۱۹۸۹ در مقاله ای با عنوان "امانت بین کتابخانه ها در کاراییب" به این نکته اشاره می کند که پیش از طراحی و استقرار یک نظام امانت بین کتابخانه ای - به عنوان یکی از راهکارهای اشتراک منابع - تشخیص و شناسایی آنچه برای پویا و پایدار ساختن چنین نظامی لازم است نقش اساسی خواهد داشت. اگر دست کم چند عامل مورد نیاز قابل حصول نباشند، راه اندازی چنین نظامی توجیه کافی نخواهد داشت. این عوامل عبارت اند از:

۱. **وجود تقاضا:** اولین سؤال این است که آیا تقاضایی برای چنین نظامی وجود دارد یا خیر؟ پاسخ به این سؤال بسیار مشکل است چرا که ممکن است نبود جریان امانت بین کتابخانه ها به معنای نبود نیاز به آن تلقی شود یا منجر به ایجاد سیستمی ضعیف شود که کسی نتواند از آن استفاده کند؛

۲. **وجود مجموعه قابل توجهی از منابع:** اگر هیچ یک از کتابخانه ها چیزی را که مورد درخواست کتابخانه های دیگر است، در اختیار نداشته باشند و عرضه نکنند، دلیلی برای همکاری بین آنها وجود نخواهد داشت. بنابراین هر نظام امانت بین کتابخانه ای باید برپایه وجود مجموعه مناسبی از منابع در بین کتابخانه های همکار ایجاد شود به نحوی که میزان قابل قبولی از تقاضاها در داخل چنین نظامی برآورده شوند. تحقیقات نشان داده است که تقاضا برای امانت بین کتابخانه ها بر حوزه منابع علمی و فنی تمرکز دارد و منابعی که اغلب متعلق به کشورهای صنعتی هستند. بنابراین باید از وجود مجموعه ای مناسب از منابع در کتابخانه های همکار اطمینان حاصل شود چرا که در غیر این صورت نظام امانت بین کتابخانه ای نخواهد توانست نسبت قابل توجهی از تقاضاها را پاسخ گوید و به این ترتیب پایدار و پویا نخواهد ماند؛

۳. **تعیین محل نگهداری منابع:** دانستن اینکه چه منابعی مورد نیاز است به تنهایی کافی نیست و باید با آگاهی نسبت به اینکه این منابع در کجا یافت می شود تکمیل گردد. روش معمول دستیابی به چنین اطلاعاتی استفاده از فهرستگانهاست. هر فهرستگانی که ایجاد می شود باید سبک، شیوه سازماندهی و پیکربندی (ساختار) واحدی داشته باشد. البته توافق در این موارد به ویژه در جایی که شیوه های سنتی گوناگون معمول باشند، به آسانی به دست نمی آید. مجموعه ای از فهرستهای جداگانه از مجموعه های غنی موجود در نظام می تواند جایگزین یک فهرستگان جامع باشد. هر چند این روش آسانتر، ارزانتر و سریعتر به نتیجه می رسد اما این نقص را دارد که از این طریق محل های مختلفی را که یک عنوان مدرک نگهداری می شود را نمی توان به صورت یکجا یافت.

۴. **ارتباطات:** علاوه بر دانستن محل وجود یک مدرک مورد نیاز، وجود ارتباطاتی که امکان دسترسی سریع و قابل اعتماد به آن را فراهم سازد، ضروری است. به عبارتی، در یک نظام امانت بین کتابخانه ای هر چند جامع هم باشد اگر مدت زمان انتقال مدارک آن قدر طول بکشد یا به تاخیر افتد که نیاز به آن مدرک از بین رفته باشد، عملاً استفاده ای از آن به عمل نیامده است؛

۵. **سادگی:** سادگی نظامها و روشها، در افزایش میزان و حجم مدارکی که بین کتابخانه ها مبادله می شوند تاثیر بسزایی دارد و عملاً هزینه ها را کاهش می دهد. بنابراین وجود مکانیزمی برای دستیابی به توافق بر سر یک روش ساده و کارآ برای چگونگی اجرای هر نظام امانت بین کتابخانه ها مشکل خواهد بود. نبود مواردی نظیر فرمی واحد برای تبادل مدارک یا یک نظام حسابداری،

موانعی جدی در توسعه حجم مبادلات به شمار می روند. تشریفات اداری مربوط به امانت بین کتابخانه ها نیز همیشه باید در کمترین حد ممکن نگه داشته شوند تا هزینه ها افزایش نیابند؛

۶) **پشتیبانی مالی:** برای کاهش عملیات مالی یا حسابداری مربوط به هر بار مبادله مدارک، حتی المقدور باید از هزینه های امانت بین کتابخانه ها صرف نظر شود یا از یک روش اعتباری یا پرداخت، از قبل استفاده شود. نظامهای مالی و حسابداری پیچیده و سنگین تنها باعث افزایش هزینه های هر دو کتابخانه امانت دهنده و گیرنده خواهند شد. مبالغ ناچیزی که صرف هزینه های بسته بندی و پست می شوند در صورت امکان باید نادیده گرفته شوند و برای امانت مدرک به خودی خود نیز هزینه ای منظور نشود. البته این موارد برای کتابخانه هایی که فقط امانت دهنده هستند یا بیشتر از آنچه امانت می گیرند می دهند ایجاد مشکل می کند که باید راه حلی برای جبران مشارکت این نوع کتابخانه ها در نظر گرفته شود (Cornish, 1989).

"داوود" در سال ۱۹۹۰ در مقاله خود با عنوان **"روشها و مدل های دسترسی به اطلاعات در فرایند همکاری بین کتابخانه ها"**، پیرامون عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها چنین اظهار می کند:

"تجربه های گذشته نشان می دهند که اگر طرحهای همکاری بخواهد موفق و پایدار بماند، هر عضونه تنها در قبال آنچه بدست می آورد باید چیزی فدا کند بلکه باید از آن نیز فراتر رود. نکته دیگر آنکه ساخت نظری وضعیت مطلوب، مبنای خوبی برای فعالیتهای معینی مانند همکاری کتابخانه ها نیست و لازم است منافع تمامی برنامه های همکاری، عملی، ملموس و قابل ارزیابی باشد." (Dowd, 1990)

"دوگارتی" در سال ۱۹۹۰ با بررسی روند تاریخی و با نگاهی به آینده اشتراک منابع به این نکته اشاره می کند که ساختاری سازمانی برای حمایت و پشتیبانی از برنامه های همکاری بین کتابخانه ها از جمله پیش نیازهای موفقیت همکاری و اشتراک منابع است (Dougherty, 1990).

"کومار" در سال ۱۹۹۱ در فصلی از کتاب خود با عنوان **"سازمان کتابخانه"**، پیرامون موفقیت همکاری بین کتابخانه ها به این نکته اشاره می کند که همکاری بین کتابخانه ها تنها هنگامی موفق خواهد بود که هر یک از کتابخانه ها مسئولیت خود را در چارچوبی معین بپذیرند و تمایل برای مشارکت داشته باشد در غیر اینصورت همکاری متوقف خواهد شد. باید همواره این نکته را مدنظر داشت که طرحهای همکاری بین کتابخانه ها تا جایی ادامه خواهند یافت که کتابداران احساس کنند کتابخانه هایشان از مزایای چنین طرحهایی بهره مند هستند (Kumar, 1991).

"کینین" نیز در سال ۱۹۹۱ در مقاله ای پیرامون **"همکاریهای بین المللی"**، ۵ عنصر را به عنوان پیش نیازهای موفقیت برنامه های همکاری بین کتابخانه ها بیان می کند. این عناصر عبارت اند از:

۱. آگاهی از لزوم همکاری و علاقه به آن؛
 ۲. پذیرش مسئولیتهایی که از همکاری ناشی می شود؛
 ۳. وجود ابزاری (تمهیداتی) که همکاری به وسیله آنها صورت گیرد؛
 ۴. وجود سازمانی رسمی که همکاری در چارچوب آن انجام پذیرد؛
 ۵. وجود زیربناها، ساختارها و زیرساختهای ملی که همکاری برپایه آنها صورت گیرد؛
- (Keenan, 1991).

"میلر" در سال ۱۹۹۲ در مقاله ای پیرامون اشتراک منابع از عوامل زیر به عنوان عوامل موفقیت اشتراک منابع یاد می کند:

۱. تاثیر مالی و سایر آثار مهم اشتراک منابع بر تک تک کتابخانه ها؛
 ۲. مشارکت فعال و خلاق مدیران کتابخانه ها در مدیریت شبکه های همکاری (Miller, 1992).
- "دومینگوز" و "اسویندلر" در سال ۱۹۹۳ در تحقیقی مشترک پیرامون "گسترش مجموعه سازی مشترک" به ارائه مدلی ملی برای کتابخانه های تحقیقاتی دانشگاههای سه گانه پرداخته و با بررسی عمیق پیمایشهای انجام شده در این زمینه، درمی یابند که پایبندی به اصول زیر تا حد زیادی در موفقیت برنامه های اشتراک منابع موثر بوده است:
۱. وجود ساختار سازمانی حمایت کننده؛
 ۲. مشارکت نیروی انسانی مناسب در برنامه های همکاری؛
 ۳. دسترسی فیزیکی به مجموعه منابع کتابخانه ها؛
 ۴. دسترسی به اطلاعات کتابشناختی منابع موجود در کتابخانه ها،
 ۵. محاسبه هزینه های بیرونی؛
 ۶. دسترسی به پیشینه ای از همکاریهای موفق؛
 ۷. انگیزش سازمانی (وجود علاقه خودجوش سازمانی)؛
 ۸. وجود مجموعه های قوی؛
 ۹. در نظر گرفتن سطوح استفاده کنندگان و استفاده کنندگان خاص هر نوع کتابخانه؛
 ۱۰. اطمینان از رفع نیازهای مراجعان محلی؛
 ۱۱. انعطاف پذیر بودن برنامه ها در طولانی مدت؛
 ۱۲. استمرار و تداوم مسئولیت پذیری اعضا در برابر برنامه های همکاری؛
 ۱۳. وجود توازن میان فعالیتهای همکاران در طرح، با برنامه ها و مجموعه های موجود؛
 ۱۴. داشتن اعتقاد و اطمینان نسبت به منافع اشتراک منابع و کار مشترک؛

۱۵. تنظیم موافقت نامه و ذکر دقیق وظایف و مسئولیتهای کتابخانه های شرکت کننده در طرح؛

۱۶. تعیین نیازهای اطلاعاتی کتابخانه های همکار (دومینگوز و اسویندلر، ۱۹۹۳).

"هورتون" در سال ۱۹۹۴ در مقاله خود با عنوان "اشتراک اطلاعات برای رقابت موثر" ضمن اشاره به رویکرد نظام تشویق و تنبیه سازمانی، از این رویکرد به عنوان عاملی برای موفقیت اشتراک منابع یاد می کند:

"رویکردی که برخی از سازمانها برای ترغیب کارکنانشان نسبت به اشتراک منابع با موفقیت به کاربرده اند، قرار دادن این موضوع به صورت مستقیم در نظام تشویق و تنبیه سازمانی است." (Hortron, 1994)

"آنتوانس" و "ماری پلینگ" در کاری مشترک در سال ۱۹۹۴ ضمن بررسی پروژه "همکاری میان کتابخانه های ملی سلطنتی، روبن داریو و نیکاراگوئه" خاطر نشان می کند که علیرغم وجود ناهمواریهای متعدد در مسیر انجام این پروژه، عوامل زیر تمهیدات اولیه موفقیت این پروژه را فراهم آورد:

۱. داشتن عزمی راسخ؛

۲. وجود تعهدی پایدار میان کتابخانه ها همکار؛

۳. پشتکار و استقامت کارکنان؛

۴. تثبیت موقعیت کارکنان؛

۵. حمایت مالی مناسب؛

۶. داشتن نگاهی دوراندیش و بلندمدت به پروژه همکاری؛

۷. پیگیری مستمر امور و تضمین کیفیت فعالیتها؛

۸. وجود ساختاری انعطاف پذیر (آنتوانس و پلینگ، ۱۹۹۴).

"توکاتلین" در سال ۱۹۹۴ در مقاله ای پیرامون "موفقیت همکاریهای بین المللی کتابخانه ها" عوامل چهارگانه زیر را برای موفقیت این نوع برنامه ها متذکر می شود:

۱. جو سیاسی مطلوب؛

۲. بودجه مناسب و کافی؛

۳. همکاری موثر و کارآمد؛

۴. تمرکز فعالیتها بر روی منابع اصلی و اولیه (Tocatlin, 1994).

"دنلی" در سال ۱۹۹۵ در مقاله ای پیرامون "اشتراک منابع در عصر الکترونیک" درباره رمز موفقیت برنامه های اشتراک منابع بر این باوراست که برای داشتن اشتراک منابع موثر،

اعضای همکار باید بتوانند در قالب هدفهای تعیین شده به یکدیگر اتکا کنند، روشهای موثر و منظم برای ارتباطات داشته و از پشتیبانی مدیریت کتابخانه نیز برخوردار باشند. هر کتابخانه صرفنظر از منابع غنی ای که از طریق اشتراک منابع برایش قابل دسترسی است باید مجموعه اولیه ای را برای رفع نیازهای محلی خود حفظ کند (Dannelly, 1995).

"ابوبکر" در سال ۱۹۹۵ در مقاله ای با عنوان "تبادل مدرک از کتابخانه به کتابخانه دیگر: نمونه دیگر رویارویی"، اشاره می کند که استفاده از راهکار اشتراک منابع و مدلهایی که برای آن ارائه می شود در صورتی موفق خواهد بود که "اولاً؛" کتابخانه ها مسئله اشتراک منابع را بسیار ضروری تلقی کنند، "ثانیاً؛" تعهد کاملی میان کتابخانه های شرکت کننده در طرح نسبت به ارائه منابع به دیگر کتابخانه های عضو طرح وجود داشته باشد، و "ثالثاً؛" امکانات دوربرد مناسب نیز وجود داشته باشد (ابوبکر، ۱۹۹۵).

"آغا" در سال ۱۹۹۵ در مقاله ای با عنوان "راهبردهای بقای نظامهای اطلاع رسانی در جهان اسلام"، به برخی از عوامل موفقیت فعالیت مشترک اشاره کرده است که عبارت اند از:

۱. احساس نیاز به محصول یا محصولات کار مشترک؛
۲. تمایل سازمانهای شرکت کننده به ارائه منابع مالی؛
۳. وجود حمایت مالی حین اجرای برنامه های همکاری؛
۴. دریافت حداقل یک محصول ارزشمند در قبال همکاری؛
۵. وجود معیارها و استانداردهایی مشترک برای تثبیت طرحهای همکاری آتی؛
۶. وجود سازمانی هماهنگ کننده با هدف مدیریت امور، حفظ ارتباطات و بازخورد میان سازمانهای شرکت کننده؛
۷. انطباق وظایف و مسئولیتهای سازمانهای شرکت کننده و سازمان هماهنگ کننده با شرایط از پیش تعیین شده در مرحله اجرای برنامه همکاری؛
۸. فضای سیاسی مناسب و مطلوب؛
۹. درک مفهوم همکاری از سوی اعضای طرح؛
۱۰. ایجاد سازوکارهایی برای کاهش کشمکشهای احساسی و عاطفی؛
۱۱. مشورتی بودن مباحث میان اعضای طرح؛
۱۲. وجود احترام متقابل میان اعضا؛
۱۳. قائل شدن امتیاز متقابل برای کلیه اعضا؛
۱۴. وجود مرحله آزمایشی برای طرح قبل از اجرای دائمی آن؛

۱۵. وجود ارتباطات موثر و کارآمد؛

۱۶. کنار گذاشتن اختلافهای فردی (آغا، ۱۹۹۵).

"علی انور" در سال ۱۹۹۵ در مقاله ای با عنوان "خدمت فراهم آوری مدرک در کشورهای اسلامی: وضع موجود و نظام پیشنهادی"، این نکته را متذکر می شود که "برای هرگونه کوششی به قصد تدوین برنامه رسمی و موفقیت آمیز اشتراک منابع، برخی مسائل اساسی نخست باید حل و فصل گردد." برای کارآمد ساختن برنامه های همکاری همواره باید مسائل زیر را مدنظر قرار داد:

۱. **دفتر مرکزی هماهنگی:** هرگونه برنامه رسمی بین الدولی اشتراک منابع در صورتی موفق خواهد بود که دفتری مرکزی برای هماهنگی تشکیل شود و نه تنها به عنوان واسطه مسئولیت بپذیرد بلکه پشتیبانی فعالیتهایی مانند: ایجاد پایگاه داده های نشریات موجود، پایگاه داده های فهرست مندرجات جاری نشریات دریافتی از سوی کتابخانه های بزرگ و ... را نیز برعهده گیرد؛

۲. **دفتر ملی هماهنگی:** هر کشوری باید همزمان با دفتر مرکزی هماهنگی، دفتر ملی هماهنگی نیز ایجاد کند، این دفتر باید توانایی و تمایل لازم برای اجرای وظایفی که در برنامه برای وی درنظر گرفته شده است را دارا باشد؛

۳. **پایگاه داده های موجودی نشریات:** این پایگاه به عنوان نخستین گام باید از سوی دفتر مرکزی هماهنگی ایجاد شود و نسخه ای از آن در اختیار اعضا قرار گیرد، تا از این طریق نزدیکترین محل دستیابی به مدرک مورد نیاز برای کتابخانه ها مشخص شود؛

۴. **نظام پرداخت غیرنقدی:** سد عمده برسر راه فراهم آوری مدارک در اغلب کتابخانه ها، پرداخت ارز خارجی است. ضرورت دارد نظامی طراحی شود که در مبادله ارز خارجی دخالت مستقیم نداشته باشد و نوعی سند اعتباری جای پول رایج را بگیرد. در این زمینه "کرنیش" نظامی را پیشنهاد کرده است که برای مبادله های بین المللی و تهیه تصویر (کپی) و کوپن، معتبر شناخته شود و نیازی به پرداخت نباشد. این نظام نه تنها در داخل کشور بلکه در زمینه فعالیت با دیگر کشورها نیز کاملاً عملی و قابل اجرا است؛

۵. **ارتقای تجهیزات دوربرد:** کتابخانه های عضو در صورت پیوستن به شبکه بین المللی، به اینگونه تجهیزات نیاز دارند؛

۶. **درنظر گرفتن امکاناتی برای تهیه کپی از مدارک در کتابخانه های عضو (علی انور ۱۹۹۵).**

"گاردنر" در سال ۱۹۹۹ در فصلی از کتاب خود با عنوان "مجموعه سازی: پیدایش، گزینش و گسترش مواد کتابخانه ای"، عوامل موفقیت برنامه های اشتراک منابع را در موارد زیر خلاصه می کند:

۱. داشتن منابعی برای استفاده مشترک؛
 ۲. تمایل به استفاده مشترک از منابع؛
 ۳. وجود طرحی برای اجرای برنامه های مشترک؛
 ۴. وجود منافع در برنامه های همکاری برای اعضا؛
 ۵. وجود فهرستگانها و راهنماها؛
 ۶. ایجاد امکان دسترسی به منابع برای استفاده مشترک؛
 ۷. داشتن تفاهم در نحوه و نوع همکاری؛
 ۸. دسترسی کافی به اطلاعات کتابشناختی منابع؛
 ۹. طراحی و ایجاد نظام تحویل مدرک مناسب؛
 ۱۰. در نظر گرفتن امکانات نقل و انتقال مناسب مدارک برای استفاده کنندگان؛
 ۱۱. ایجاد شیوه ای هماهنگ و یکنواخت در عملیات همکاری جهت دسترسی به خدماتی مشخص؛
 ۱۲. وجود سازمان هماهنگ کننده مرکزی؛
 ۱۳. در نظر گرفتن نظام پاداش دهی؛
 ۱۴. تامین منابع مالی با استفاده از منابع مالی مشترک یا عطایای ایالتی یا دولت مرکزی؛
 ۱۵. داشتن انتظار خدمات بهتر از برنامه های همکاری نه کاهش هزینه ها (گاردنر، ۱۹۹۴).
- "هایتور" و "سوئت" در سال ۱۹۹۵ در تحقیقی مشترک پیرامون "مجموعه سازی مشترک"، بر این باورند که موفقیت هر طرح و برنامه همکاری با وجود انگیزه، آموزش و اطلاعات برای کارکنان ارتباط تنگاتنگی دارد (Hightower & Soete, 1997).
- "پیتیر کرادوک" در سال ۱۹۹۷ در مقاله خود، ضمن معرفی "موسسه شی یری دویژن" به عنوان موسسه ارائه دهنده خدمات کتابخانه ای و اطلاعاتی به نابینایان و افرادی که در مطالعه منابع چاپی با مشکل مواجه اند، به بررسی پروژه های انجام شده در این زمینه با عنوانهای "پروژه لیبرا" و "پروژه مقدماتی امانت داخلی" در این زمینه پرداخته و در پایان به این نکته اشاره می کند که: "الگوهای اسکاندیناوی ثابت کرده اند، مادامیکه دولت مرکزی هدایت توسعه را از طریق تامین بودجه، قانونگذاری، اعمال سیاستهای جهت دار و ایجاد یا حمایت موسسه های ملی برعهده می گیرد، برنامه های همکاری بسیار سودمند هستند." (کرادوک، ۱۹۹۷)
- "لیندن" در سال ۱۹۹۸ در مقاله ای با عنوان "اشتراک منابع: امکانی برای انتقال از اطلاعات کاغذی به الکترونیکی" اظهار می دارد که اصولاً "اشتراک منابع موفق پیامدهای زیر را با خود به همراه خواهد داشت:

۱. نیازهای مراجعان با سهولت و سرعت بیشتری بر طرف می شوند؛
 ۲. فهرست مرکزی برای منابع موجود, وجود دارد؛
 ۳. امکان دسترسی به منابع مورد نیاز وجود دارد؛
 ۴. فهرستهای مشترک برای جایابی منابع وجود دارند؛
 ۵. هزینه ها تا حدی کاهش می یابند؛
 ۶. منابع پراکنده در سطح ملی کاهش می یابند؛
 ۷. منابع در سطح ملی به اشتراک گذاشته می شوند؛
 ۸. برنامه های اشتراک منابع برای اعضا منافی را به دنبال دارند؛
 ۹. نسبت به اصول مورد توافق تعهد و پایداری وجود دارد؛
 ۱۰. برنامه های اشتراک منابع تداوم و استمرار می یابند؛
 ۱۱. خدمات کتابخانه های به صورت یکنواخت ارائه می شوند (Lynden, 1998).
- "ویلسون" به عنوان فردی متخصص و تئوریسین - با سابقه ای قریب به ۱۹ سال - در زمینه همکاری بین کتابخانه ها, رمز اصلی موفقیت این نوع برنامه ها را, به ویژه در سطح محلی و منطقه ای, در ایجاد سازمانهای هماهنگ کننده جستجو می کند و در ادامه نیز پنج عامل زیر را برای موفقیت هرگونه طرح اشتراک منابع معرفی می کند:
۱. وجود زیرساختهای مناسب و پایدار؛
 ۲. درگیر ساختن کارکنان در تمامی سطوح خدمات اطلاعاتی و کتابخانه ای؛
 ۳. درگیر ساختن مدیریت سازمانهای شرکت کننده در برنامه همکاری, جهت جلب حمایت مالی آنها؛
 ۴. حمایت و پشتیبانی مالی کمیته های مالی؛
 ۵. وجود برنامه های آموزشی برای اعضا؛
 ۶. وجود رهبران مناسب برای همکاری (Wilson, 2000).

۲-۱. در ایران:

- "مختاری معمار" در سال ۱۳۷۴, عوامل چهارگانه زیر را به عنوان پیش نیازهای همکاری بین کتابخانه ها مطرح می کند:
۱. پیش از افزایش خدمات از طریق همکاری بین کتابخانه ها باید مسئولیت اولیه هر نوع کتابخانه ای نسبت به اعضایش تشریح شود؛

۲. همکاری موثر به وجود منابع کافی، امکانات اداری و اجرایی و ارتباطات کارآمد بستگی دارد؛

۳. هر چند مسئولیت اولیه هر کتابخانه باید محترم شمرده شود لیکن، هر کتابخانه باید مسئولیت خود را نسبت به شبکه همکاری به خوبی درک کرده و سهم مناسبی از مسئولیت همکاری را برعهده گیرد؛

۴. تمامی کتابخانه های همکار باید برخوردی انعطاف پذیر داشته و آماده آزمون ایده های مختلف باشند (مختاری معمار، ۱۳۷۴).

"علمی" در سال ۱۳۷۶ در فصلی از کتاب خود با عنوان "اداره کتابخانه" به مسئله همکاری بین کتابخانه ها پرداخته و به نکاتی چند پیرامون موفقیت این گونه برنامه ها می پردازد که عبارت اند از:

۱. در برنامه های اشتراک منابع معمولاً کتابخانه هایی که از مجموعه های غنی تری نسبت به سایر کتابخانه ها برخوردار بوده و بیشتر ارائه دهنده خدمات هستند، تمایل چندانی برای همکاری با کتابخانه های کوچک نشان نمی دهند که جهت رفع این پدیده وجود فرهنگ همکاری و تعاون ضروری است و این مسئله فقط از طریق صرف بودجه قابل حل نیست؛

۲. در نظام امانت بین کتابخانه ها، جایابی مدارک مورد نیاز و دسترسی به آنها از اولین پیش نیازهای موفقیت همکاری به شمار می آیند؛

۳. در هر کشور، برای ایجاد هماهنگی برنامه های اشتراک منابع، باید سازمانی هماهنگ کننده وجود داشته باشد؛

۴. باید مدیریتی صحیح بر فعالیتهایی مانند تهیه مواد و منابع کتابخانه ای، نگهداری و استفاده از انواع فهرستها نظارت داشته باشد؛

۵. روابط میان استفاده کنندگان و کتابخانه های شرکت کننده در طرح همکاری، به شکل مکتوب تنظیم شود؛

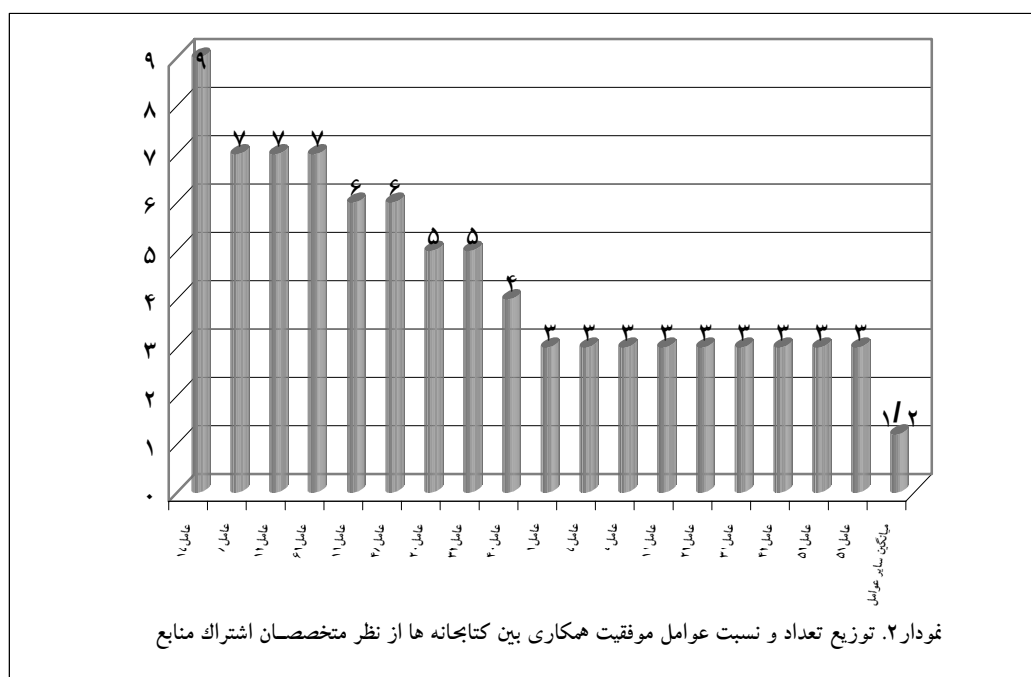
۶. برای ایجاد سرعت بیشتر در سیستم امانت بین کتابخانه ها و سازماندهی موثر آن، برقراری ارتباط بین شبکه های رایانه ای خودکار ضروری است (علمی، ۱۳۷۶).

"سینایی" نیز در سال ۱۳۷۶ در فصلی از کتاب خود با عنوان "مجموعه سازی در کتابخانه ها: انتخاب مواد کتابخانه ای" شرایط لازم را برای موفقیت برنامه های همکاری بین کتابخانه ها در موارد زیر جستجو می کند:

۱. علاقه کتابداران به برنامه های همکاری، به عنوان مهمترین شرط ایجاد و موفقیت برنامه های همکاری؛
 ۲. جایگزین نمودن روحیه همکاری به جای استقلال طلبی؛
 ۳. داشتن اعتقاد به همکاری و ارائه سهم بیشتری از امکانات با کمترین منابع در این گونه برنامه ها؛
 ۴. ایجاد احساس رضایت مندی از طرح همکاری در شرکت کنندگان از طرح، از طریق تنظیم مناسب و صحیح برنامه ها؛
 ۵. توزیع یکسان و مناسب سهم هر یک از کتابخانه های شرکت کننده در طرح و در نظر گرفتن سهم بیشتر، برای کتابخانه هایی که خدمات بیشتری ارائه می دهند؛
 ۶. تهیه ابزارهایی مانند فهرستگانها و راهنماها جهت دسترسی کتابشناختی به منابع مشترک؛
 ۷. تنظیم آیین نامه و درج دقیق مواردی که بر سر آنها توافق می شود (سینایی، ۱۳۷۶).
- "محسنی" در سال ۱۳۷۷، در فصلی از کتاب خود با عنوان "سفرش و خدمات تحویل مدرک" به مسئله همکاری بین کتابخانه ها پرداخته و نظام امانت بین کتابخانه ای آمریکا را به عنوان یکی از نمونه های بسیار موفق در این زمینه در سطح جهان معرفی می کند. وی رمز موفقیت برنامه های همکاری کشور آمریکا را - که سالانه تمهیدات مبادله بیش از ۲۵ میلیون مورد از منابع اطلاعاتی در سطح جهان فراهم می کنند - در عوامل زیر خلاصه می کند:
۱. دسترسی وسیع به اطلاعات کتابشناختی (مانند ان.یو.سی.)؛
 ۲. وجود شبکه های ارتباطی و اطلاعاتی وسیع و قدرتمند؛
 ۳. وجود نظام اطلاع رسانی منسجم؛
 ۴. دسترسی به استانداردهای یکسان (محسنی، ۱۳۷۷).
- وی در ادامه نیز توجه به نکات زیر را در موفقیت همکاری بین کتابخانه ها موثر می داند:
۱. کتابخانه هایی که در طرحهای همکاری انتخاب می شوند، باید دارای بیشترین اشتراک موضوعی باشند؛
 ۲. باید کتابخانه هایی که برای همکاری انتخاب می شوند، ترجیحا" در یک منطقه جغرافیایی واقع شده باشند؛
 ۳. کمیته ای متشکل از نمایندگان تمامی کتابخانه های عضو تشکیل شود؛
 ۴. آیین نامه ای تدوین و در آن وظایف هر یک از اعضا به صورت دقیق، مشخص و توسط مقامات مسئول نیز تایید شود.

۲. توزیع عوامل موفقیت اشتراک منابع براساس بسامد آنها در متون و منابع موجود

جدول (۲)، توزیع تعداد عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها را از نظر متخصصان اشتراک منابع، به تفکیک در هر منبع نشان می دهد. براساس این جدول، بسامد ۸۰ عامل موجود در ۲۹ منبع مرتبط با اشتراک منابع ۱۵۷ بار بوده است. به عبارتی از میان ۸۰ عامل یاد شده، تعداد ۱۸ عامل بسامدی بین ۳-۹ بار داشته و بسامد ۶۲ عامل دیگر به طور میانگین ۱/۲ بار در هر منبع بوده است (نمودار ۲).

جدول (۳)، توزیع عوامل موفقیت اشتراک منابع را براساس بسامد آنها در متون و منابع نشان می دهد. براساس این جدول عامل ۱۵ (دسترسی به محل وجود و نگهداری منابع کتابخانه ها در قالب فهرستگانه)، بیشترین بسامد را در میان سایر عوامل به خود اختصاص داده است. از آنجا که بسیاری از عوامل به نوعی با هم همپوشانی مفهومی داشتند؛ ۵۸ عامل اول از میان ۸۰ عامل یافت شده (مندرج در جدول (۲)) گزینش و در نهایت برای پیمایش نمونه انتخابی در قالب دو پرسشنامه جداگانه تنظیم و مورد بررسی قرار گرفتند.

شایان ذکر است که شماره های در نظر گرفته شده برای هر عامل براساس شماره های این عوامل در جدول پیوست (۳) است؛ و شماره هر عامل در کل پژوهش به همان شکل تکرار شده است

مثلاً" منظور از عامل شماره ۱۵ در تمام پژوهش (دسترسی به محل وجود و نگهداری منابع کتابخانه ها در قالب فهرستگانهها) است.

جدول ۳. توزیع عوامل موفقیت اشتراک منابع براساس بسامد آنها در متون و منابع موجود

شماره عامل	شرح عامل موفقیت	بسامد
۱۵	محل وجود و نگهداری منابع در قالب فهرست‌گانه‌ها و راهنماهایی، تعیین شده و در دسترس باشند.	۹
۸	در کتابخانه‌های همکار، منابع کافی (کتاب، نشریه و...) وجود داشته باشد.	۷
۱۳	بین کتابخانه‌های همکار ارتباطات موثر و کارآمدی وجود داشته باشد.	۷
۴۸	هر یک از همکاران در مقابل آنچه در چارچوب همکاری در اختیار دیگران می‌گذارند، چیز ارزشمندی نیز دریافت کنند.	۶
۲۰	از همکاری بین کتابخانه‌ها پشتیبانی مالی صورت گیرد.	۵
۳۴	انجام وظایف و مسئولیتهای محوله به کتابخانه‌ها؛ مطابق برنامه	۵
۳۳	یک سازمان هماهنگ کننده مرکزی برای برنامه‌های اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۵
۱۲	سازمانهایی مناسب با امکانات زیربنایی مناسب وجود داشته باشند.	۵
۴۰	کتابخانه‌ها به همکاری و اشتراک منابع تمایل و علاقه داشته باشند.	۴
۵۴	مدیران کتابخانه‌ها از همکاری و اشتراک منابع پشتیبانی کنند.	۳
۵	کارکنان و کتابداران کتابخانه‌های همکار نگرش مثبت و تمایل به همکاری داشته باشند.	۳
۵۷	زیرساختهای لازم برای اشتراک منابع (مانند: شبکه مخابرات، شبکه‌های رایانه‌ای و...) وجود داشته باشند.	۳
۴۳	هر کتابخانه عضو، توانایی پاسخ به تقاضاهای معمول اعضای خود را داشته باشد.	۳
۲۴	هر کتابخانه مسئولیت خود را در زمینه همکاری با دیگر کتابخانه‌ها درک کرده و پذیرفته باشد.	۳
۹	در کتابخانه‌های همکار تکنولوژی لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۳
۲	برای کارکنان کتابخانه‌های همکار، برنامه‌های آموزشی وجود داشته باشند.	۳
۳۱	برنامه‌های همکاری و اشتراک منابع قابلیت انعطاف داشته باشند.	۳
۱۱	کتابخانه‌های همکار از لحاظ جغرافیایی به یکدیگر نزدیک باشند.	۳
۷	فرهنگ همکاری و اشتراک منابع ترویج شده باشد.	۲
۳۰	برای اشتراک منابع، برنامه وجود داشته باشد.	۲
۵۲	کتابخانه‌هایی که مشارکت بیشتری دارند، امتیازات بیشتری نیز دریافت کنند.	۲
۴۷	برای اشتراک منابع، در کتابخانه‌ها انگیزه ایجاد شود.	۲
۵۳	چارچوب قانونی برای ایجاد و ارائه خدمات از طریق اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۲
۲۵	ساختار رسمی که همکاری در چارچوب آن صورت پذیرد، وجود داشته باشد.	۲
۲۲	مسئولیت هر کتابخانه نسبت به اعضای خودش در مقابل سایر کتابخانه‌های همکار روشن باشد.	۲
۱	در کتابخانه‌های همکار، کارکنان لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشند.	۲
۱۶	اطلاعات مربوط به هدفها و برنامه‌های اشتراک منابع به همکاران ارائه شوند.	۲
۴۲	کتابخانه‌های همکار در هدفهای همکاری مشارکت و اتفاق نظر داشته باشند.	۲

شماره عامل	شرح عامل موفقیت	بسامد
۲۳	هر کتابخانه، سهم مناسبی در شبکه همکاری برعهده داشته باشد.	۲
۲۸	انواع کتابخانه ها (دانشگاهی، تخصصی، عمومی و ...) زیر پوشش شبکه همکاری قرار گیرند.	۲
۳۷	همکاری بین کتابخانه ها به صورت صحیح مدیریت شود.	۱
۵۵	دولت از همکاری و اشتراک منابع، از طریق تامین منابع مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری حمایت کند.	۱
۳۲	معیارها و استانداردهای مشترکی در برنامه های همکاری وجود داشته باشند.	۱
۴۴	درک هدفها، هزینه ها و منافع متقابل اشتراک منابع توسط کتابخانه ها و دانشگاهها	۱
۴۵	عملی، ملموس و قابل ارزیابی بودن نتایج و منافع برنامه های همکاری	۱
۳۸	روابط بین استفاده کنندگان و کتابخانه های همکار، تنظیم شده باشد.	۱
۵۱	نظام پرداخت پاداش به کتابخانه های همکار و کارکنان آنها در قبال همکاری وجود داشته باشد.	۱
۱۴	کتابخانه ها از لزوم همکاری و اشتراک منابع آگاه باشند.	۱
۴	کارکنان کتابخانه ها در انجام تعهدات ناشی از اشتراک منابع پشتکار و استقامت داشته باشند.	۱
۱۷	کتابخانه ها مفهوم همراهی و همکاری را درک کرده باشند.	۱
۳۶	بین کتابخانه های همکار، احترام متقابل وجود داشته باشد.	۱
۳۹	بین برنامه های همکاری، مجموعه ها و فعالیتهای همکاران شرکت کننده در برنامه همکاری، هماهنگی وجود داشته باشد.	۱
۲۷	فرایندهای همکاری یا اشتراک منابع ساده و آسان باشند.	۱
۶	کتابداران و کارکنان کتابخانه های همکار، اختلافهای فردی را کنار گذاشته باشند.	۱
۵۰	خدمات کتابخانه های همکار به صورت یکنواخت و قابل اعتماد ارائه شوند.	۱
۴۱	هدفهای مشخصی برای دسترسی به اطلاعات از طریق همکاری بین کتابخانه ها طراحی شده باشند.	۱
۴۹	طرحهای اشتراک منابع پیش از اجرای دائمی مدتی به صورت آزمایشی اجرا شوند.	۱
۴۶	کتابخانه ها بتوانند در قالب هدفهای تعیین شده برای همکاری به یکدیگر اتکا کنند.	۱
۲۱	منابع مالی مورد نیاز همکاری بین کتابخانه ها به صورت مشترک تامین شوند.	۱
۲۶	سیاستها و رویه های موجود در کتابخانه ها با هدف تسهیل، تجزیه، تحلیل و بازنگری شوند.	۱
۵۸	تقاضا برای همکاری وجود داشته باشد.	۱
۱۸	نیازهای اطلاعاتی هر یک از کتابخانه ها همکار تعیین شده باشد.	۱
۲۹	خدماتی که هر کتابخانه در چارچوب همکاری باید به سایر کتابخانه ها ارائه کند در سطح حداقل لازم تنظیم شوند.	۱
۱۹	همکاران از پیشینه همکاریهای موفق آگاهی داشته باشند.	۱
۱۰	کتابخانه های همکار بیشترین اشتراک موضوعی را در منابع با یکدیگر داشته باشند.	۱
۳۵	سازوکارهایی برای کاهش کشمکشهای احساسی و عاطفی میان اعضا ایجاد شده باشد.	۱
۳	بین دانش و توان کارکنان کتابخانه های همکار تعادل ایجاد شود.	۱
۵۶	جو سیاسی برای همکاری بین کتابخانه ها مطلوب باشد.	۱

۳. دسته بندی عوامل موفقیت اشتراک منابع

عوامل عمده موفقیت اشتراک منابع یا همکاری بین کتابخانه ها که در متون علمی بیان شده اند، از یک دسته بندی جامع و مانع برخوردار نیستند. برخی از نویسندگان، تعدادی از این عوامل را از دیدگاه خود دسته بندی کرده اند که این دسته بندی به عواملی که دیگران مطرح ساخته اند قابل تعمیم نیست. بنابراین برای درک بهتر این عوامل نیاز به دسته بندی جدیدی است که مانند هر نوع دسته بندی دیگر، راهی برای نظم و ترتیب دادن به اطلاعات مربوط به این موضوع است.

(Hodge and Anthony, 1988, 275)

۳-۱. اشتراک منابع به عنوان یک سیستم

برای دسته بندی بهتر این عوامل، ابتدا باید به اشتراک منابع، به عنوان یک "سیستم" نگریست. برای "سیستم" تعریفهای گوناگونی ارائه شده اند برخی از آنها عبارت اند از:

مجموعه ای از اجزا که برای انجام عملیات مورد نظر، تنظیم شده باشند (Wilson and Wilson, 1971, 19).

مجموعه ای سازمان یافته از بخشهای گوناگون یا زیرسیستمهایی که با تعاملات منظم به یک واحد بدل شده اند (Ammer & Ammer, 1984).

مجموعه ای از اجزا که برای ساختن یک کل پیچیده با یکدیگر پیوند یافته اند (Checkland, 1996)

گروهی از اجزا که به منظور دستیابی به یک هدف مشترک، ترکیب شده اند (McLeod, 1995).

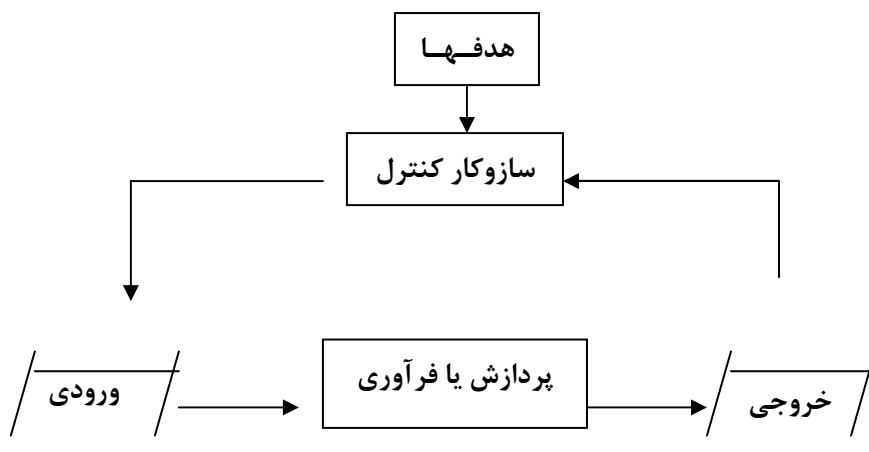
به این ترتیب یک سیستم، از مجموعه ای از اجزا تشکیل شده است که این اجزا به نحوی با یکدیگر در تعامل و ارتباط هستند که یک کل واحد و منسجم را تشکیل می دهند و به دنبال هدف یا هدفهای مشترکی می باشند. علاوه بر اینها، یک سیستم "در دریای محیط شناور است"، به این مفهوم که منابعی را از محیط دریافت می کند و حاصل فراوری آنها را به شکلی به محیط بازمی گرداند. چنین سیستمی که با محیط خود ارتباط دارد، به عنوان یک "سیستم باز" شناخته می شود (Marion, 1999, 52).

شکل (۱)، مدل ساده چنین سیستمی را نشان می دهد. محیط یک سیستم، تمامی عوامل و شرایط خارج از مرزسیستم هستند که بر حیات و توسعه آن تاثیر می گذارند (Andrews, 1999, 52).

شکل ۱. اجزای ساده یک سیستم حلقه بسته

به عبارت دیگر محیط یک سیستم شامل عواملی است که خارج از آن وجود دارند و می توانند تهدید یا فرصتی برای آن باشند (Jauch & Glueck, 1988, 107). در صورتی که سیستم دارای حلقه باز خوران ۱ و سازوکار کنترل باشد به نحوی که بتواند خروجیهای خود را با تنظیم و اصلاح ورودیهای خود کنترل کند، یک "سیستم حلقه بسته" ۲ نامیده می شود. چنین سیستمی دارای ۳ عنصر کنترل شامل سازوکار کنترل، حلقه بازخوران و هدف است (McLeod, 1995, 174). شکل (۲)، مدل ساده چنین سیستمی را نشان می دهد.

شکل ۲. اجزای ساده یک سیستم حلقه بسته

در یک سیستم حلقه بسته، جریان منابع از "بخش ورودی" به "بخش پردازش یا فراوری" وارد و از آنجا به "بخش خروجی" انتقال می یابند. سازوکار کنترل به طور پیوسته بر فرایند پردازش منابع

1. Feedback loop
2. Closed-loop system

نظارت کرده تا از دستیابی سیستم به هدفهایش، اطمینان حاصل کند. سازوکار کنترل، از طریق حلقه بازخوران به جریان منابع اتصال دارد. این حلقه، اطلاعات را از خروجیهای سیستم دریافت و برای سازوکار کنترل مهیا می‌سازد. سازوکار کنترل، علائم بازخوران را با هدفها مقایسه می‌کند و در صورت لزوم، علائمی را برای تغییر عملیات سیستم به بخش ورودی ارسال می‌دارد. (Mcleod, 1995, 13)

منابع یا ورودیهای سیستم نیز به صورتهای گوناگون شمارش شده‌اند. یکی از دسته‌بندیهای پرکاربرد، تقسیم منابع به چهار دسته نیروی انسانی، پول، منابع فیزیکی و اطلاعات است. با توجه به جنبه‌های توصیف شده از سیستم، می‌توان به اشتراک منابع یا همکاری بین کتابخانه‌ها نیز از این زاویه نگریست. با این دیدگاه، اشتراک منابع "سیستمی" است متشکل از زیر سیستمها و اجزایی که برای رسیدن به هدفی مشترک با یکدیگر پیوند یافته و ترکیب شده‌اند. چنین سیستمی نیز از عواملی در خارج از مرزهای خود تاثیر می‌پذیرد و متقابلاً بر آنها تاثیر می‌گذارد که محیط آن را تشکیل می‌دهند.

هدف "سیستم اشتراک منابع" می‌تواند افزایش دسترسی به منابع، کاهش هزینه‌ها یا مانند آنها باشد. به این منظور، سیستم ورودیهای از محیط خود دریافت می‌کند. این ورودیها می‌توانند شامل مجموعه‌های کتابخانه‌ها، تجهیزات رایانه‌ای، کارشناسان و کتابداران، اطلاعاتی مانند فهرستگانها و اعتبارات تخصیص یافته باشند. ورودیهای سیستم اشتراک منابع در فرایندهای همکاری، پردازش می‌شوند. این فرایندها در اشتراک منابع ممکن است شامل مواردی مانند حفاظت از مدارک، دسترسی مستقیم یا غیرمستقیم به منابع، مجموعه سازی مشترک، سازماندهی مشترک و مانند آنها باشند. فراوری ورودیهای سیستم اشتراک منابع، خروجیهای آن را فراهم می‌سازد که ممکن است مجموعه‌های حفاظت شده مدارک، مجموعه‌های مشترک و مکمل، امکان دسترسی به منابع و مانند آنها باشند.

"سیستم اشتراک منابع" با داشتن مدیریت مناسب، می‌تواند یک سیستم حلقه بسته باشد و بدین ترتیب سازوکاری برای کنترل میزان انطباق خروجیها با هدفها وجود دارد که در مواقع لزوم، اقدامات اصلاحی را در ورودیها و فرایندها به انجام می‌رساند.

از آنجا که سیستم اشتراک منابع، کتابخانه‌ها و سازمانهای گوناگونی را برای همکاری گرد یکدیگر می‌آورد، توجه به فرهنگ سازمانی نیز در آن موضوعیتی درخور می‌یابد (Child and Faulkner, 1998, 232). نقش فرهنگ نسبت به سایر عناصر سیستم که بحث آن رفت، مانند چسبی است که اعضای یک سازمان را به یکدیگر متصل می‌کند (Kreithner, 1995). هر

چند درباره تعریف فرهنگ سازمانی در میان دانشمندان وفاقی وجود ندارد، اما از میان این تعاریف می توان به مواردی مانند اعتقادات، باورها و ارزشهای بادوام، محوری و مشترک بین اعضای سازمان و نهادهایی که این موارد را منعکس می سازند، اشاره کرد (Hofstede, 1996). چنین سیستمی در محیطی فعالیت می کند که از مجموعه عوامل خارجی موثر بر آن تشکیل شده است. این عوامل خارجی می توانند قوانین و مقررات، اوضاع و شرایط اقتصادی، فرهنگ عمومی و مانند آنها باشند.

۲-۳. رویکرد استراتژیک به عوامل موفقیت اشتراک منابع

برای سیستم اشتراک منابع با توصیفی که از آن شد، مانند هر سیستم دیگری، عواملی وجود دارند که دستیابی به هدفهای آن را تسهیل می کنند و مواردی نیز هستند که مانع از این امر می شوند. چنین عواملی ممکن است مربوط به درون سیستم باشند یا از محیط خارجی آن سرچشمه گرفته باشند. در حوزه استراتژی، به این عوامل در صورتی که درون سیستمی باشند، نقاط قوت و ضعف و در صورتی که خارجی باشند، فرصتها و تهدیدها گفته می شود و برای تحلیل این عوامل به صورت سیستماتیک، مدلهایی نیز فراهم شده اند.

براساس یکی از مدلهای تحلیل محیط داخلی و خارجی به نام اس. دبلیو. ا. تی.^۱ عوامل پیش برنده و بازدارنده یک سیستم، بررسی می شوند. اساساً این مدل برای شناخت سیستماتیک این عوامل و استراتژی که بهترین همخوانی را میان آنها برقرار کند، به کار می رود. با استفاده از این مدل، عوامل پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع به دو دسته عوامل درون سیستمی و محیطی تقسیم می شوند که عوامل درونی، عواملی هستند که مربوط به سیستم اشتراک منابع، زیرسیستمها، اجزا یا روابط آنها می شوند و عوامل محیطی عواملی هستند که از خارج از مرزهای سیستم اشتراک منابع بر آن تاثیر می گذارند. علاوه بر این، عوامل درونی را می توان به عنوان نقاط قوت و عوامل محیطی را به عنوان فرصتها بیان داشت. شکل (۳)، این دسته بندی را براساس مدل اس. دبلیو. ا. تی. نشان می دهد.

1. Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats: SWOT

عوامل درونی	عوامل محیطی
عوامل پیش برنده یا موفقیت (نقاط قوت)	عوامل پیش برنده یا موفقیت (فرصتها)
عوامل بازدارنده یا موانع (نقاط ضعف)	عوامل بازدارنده یا موانع (تهدیدها)

شکل ۳. تقسیم بندی عوامل پیش برنده و بازدارنده اشتراک منابع براساس مدل اس. دبلیو.ا.تی

در این مدل، عوامل درونی پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع، آنهایی هستند که از منابع، مهارتها یا دیگر مزیت‌های استراتژیک درون سیستم اشتراک منابع سرچشمه می‌گیرند. آنچه سیستم در مورد آنها وضعیت مناسبی دارد و خوب عمل می‌کند از عوامل موفقیت آن به حساب می‌آیند. عوامل محیطی پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع یا فرصتها را می‌توان وضعیتهای مناسب در محیط دانست. این وضعیتهای مناسب محیطی آنهایی هستند که سیستم می‌تواند با بهره برداری از آنها، آمیزه خود را با تکیه بر نقاط قوت خود تضمین کند.

(Pettinger, 1996, 60-61; Corral, 1995, 16; Pearce & Robinson, 1988, 292-93)

برای تحلیل بهتر، هر یک از عوامل درونی و محیطی، خود به موارد دیگری تقسیم بندی شده اند. "برایسون" عوامل درونی را در سه دسته منابع یا ورودیها، فرایندها و عملکرد یا خروجیهای سیستم تقسیم بندی می‌کند که همان عناصر اصلی یک سیستم ساده هستند (Bryson, 1995, 20).

در صورتی که عنصر کنترل و فرهنگ سازمانی را نیز به آن موارد اضافه کنیم، عوامل درونی به پنج دسته تقسیم می‌شوند. از آنجا که سیستم اشتراک منابع، کتابخانه‌ها و سازمانهای گوناگونی را برای همکاری گرد یکدیگر می‌آورد، توجه به فرهنگ سازمانی نیز در آن موضوعیتی درخور می‌باشد.

یابد. (Child and Faulkner, 1998, 232) نقش فرهنگ نسبت به سایر عناصر سیستم که قبلاً پیرامون آن بحث شد، مانند چسبی است که اعضای یک سازمان را به یکدیگر متصل می کند. (Kreithner, 1995) هرچند درباره تعریف فرهنگ سازمانی در میان دانشمندان وفاقی وجود ندارد، اما از میان این تعاریف می توان مواردی مانند؛ اعتقادات، باورها و ارزشهای بادوام، محوری و مشترک بین اعضای سازمان و نهادهایی که این موثر را منعکس می سازند، اشاره کرد (Hofstede, 1996).

برای تحلیل عوامل محیطی، از مدلی به نام **اس. تی. ئی. پی.**^۱ استفاده می شود. از دید این مدل، عوامل محیطی پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع را می توان در چهار دسته عوامل اجتماعی، تکنولوژیکی، اقتصادی و سیاسی تقسیم بندی کرد. هریک از این عوامل عبارت اند از:

عوامل اجتماعی: این عوامل، ارتباط بین سیستم و محیط آن را از لحاظ پذیرش اجتماعی خروجیها یا عملکرد سیستم و چگونگی عملیات آن، تشکیل می دهند. عوامل اجتماعی به نیروها و جریانهای تاثیرگذار اجتماعی نیز که می توانند بر حیات و توسعه سیستم تاثیر داشته باشند، مربوط می شوند. تغییرات جمعیت شناختی، سطح سواد، ارزشها و نگرشهای اجتماعی، چگونگی ارتباطات اجتماعی، منزلت علم و اقبال از دانش اندوزی و تحصیلات دانشگاهی از این عوامل محسوب می شوند.

عوامل تکنولوژیکی: این عوامل، به تکنولوژی موجود و در دسترس در حوزه عملیات سیستم و روند توسعه آن اشاره دارند. عوامل تکنولوژیکی به مواردی مربوط می شوند که می توانند منابع، عملیات و خروجیهای سیستم را از لحاظ نوع و چگونگی انجام، تحت تاثیر قرار دهند. توسعه شبکه جهان گستر و توسعه کتابخانه ها و منابع الکترونیکی از این عوامل به حساب می آیند.

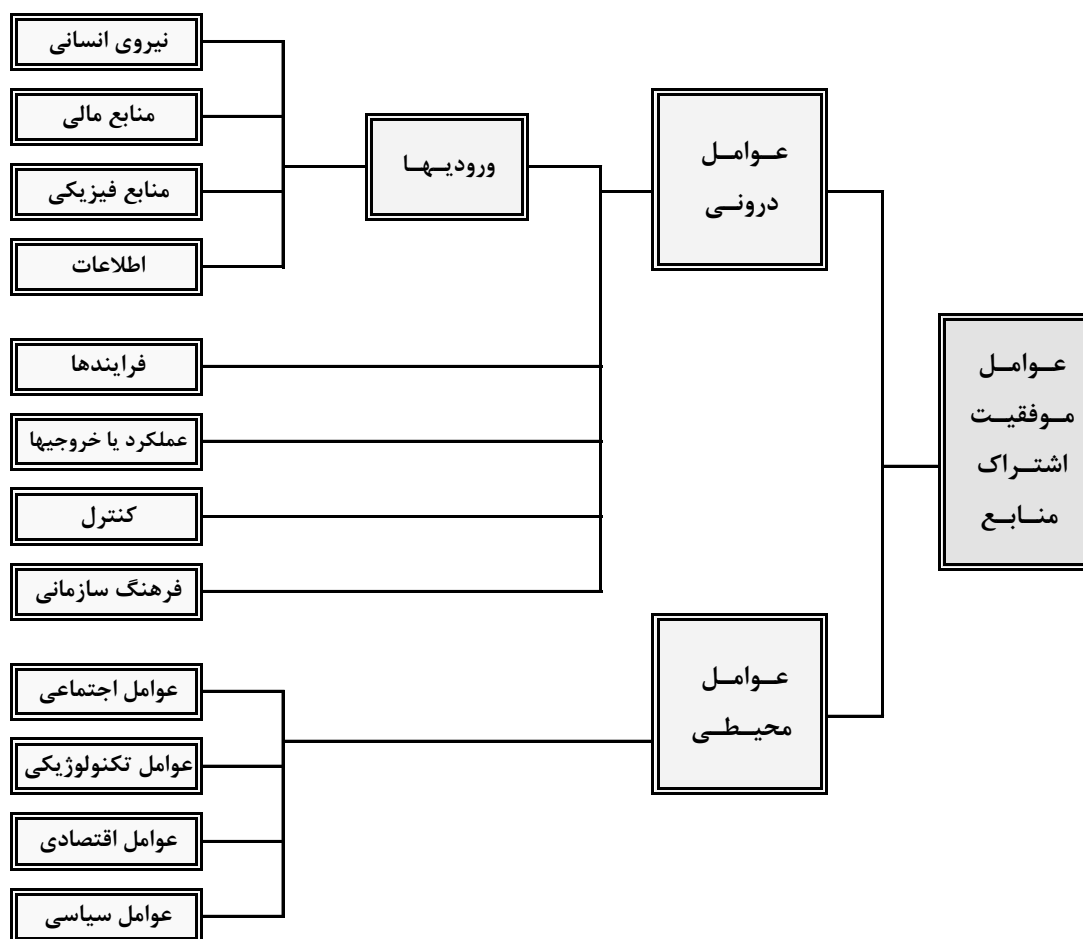
عوامل اقتصادی: وضع موجود اقتصادی و آینده آن - که بر سیستم تاثیر دارند - عوامل اقتصادی را تشکیل می دهند. چگونگی تخصیص اعتبارات، تورم، نرخ برابری ارزها و سیاستهای پولی و مالی در شمار این عوامل هستند.

عوامل سیاسی: این عوامل، ملاحظات سیاسی و الزامهای قانونی حاکم بر فعالیت سیستم را در برمی گیرند. الزامات می توانند ناشی از قوانین مصوب مجالس قانونگذار یا مقررات و خط مشی های دولتی باشند (Pettinger, 1996, 60-61; Corral, 1995, 10; Pearce & Robinson, 1988, 179-80; Jauch & Glueck, 1988).

1. Social, Technological, Economical, and Political: STEP

۴. دسته بندی نهایی عوامل موفقیت اشتراک منابع

براساس تعریفهای ارائه شده برای سیستم و عناصر اصلی آن و تحلیل داخلی و خارجی و مدل‌های مربوط به آنها، می‌توان عوامل موفقیت اشتراک منابع را به صورت زیر دسته بندی کرد:

جدول (۴)، توزیع تعداد عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه‌ها را به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی نشان می‌دهد. براساس این جدول از مجموع ۸۰ عامل موفقیت همکاری بین

کتابخانه ها، ۸۰ عامل به عوامل درون سیستمی و ۶ عامل به عوامل محیطی اختصاص دارند ۱
(نمودار ۳).

۱. برخی از عوامل در چند زیر مجموعه قرار گرفته اند.

جدول ۴. توزیع عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی

شماره عامل	شرح عامل	عوامل درون سیستمی								عوامل محیطی			
		ورودیها (منابع)				فرایند ها	خروجیها	کنترل	فرهنگ سازمانی	سیاسی	اقتصادی	اجتماعی	تکنولوژیکی
		نیروی انسانی	منابع فیزیکی	اطلاعات	منابع مالی								
۱	در کتابخانه های همکار، کارکنان لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشند.												
۲	برای کارکنان کتابخانه های همکار، برنامه های آموزشی وجود داشته باشند.												
۳	بین دانش و توان کارکنان کتابخانه های همکار تعادل ایجاد شود.												
۴	کارکنان کتابخانه ها در انجام تعهدات ناشی از اشتراک منابع پشتکار و استقامت داشته باشند.												
۵	کارکنان و کتابداران کتابخانه های همکار نگرش مثبت و تمایل به همکاری داشته باشند.												
۶	کتابداران و کارکنان کتابخانه های همکار، اختلافهای فردی را کنار گذاشته باشند.												
۷	فرهنگ همکاری و اشتراک منابع ترویج شده باشد.												
۸	در کتابخانه های همکار، منابع کافی (کتاب، نشریه و...) وجود داشته باشد.												
۹	در کتابخانه های همکار تکنولوژی لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشد.												
۱۰	کتابخانه های همکار بیشترین اشتراک موضوعی را در منابع با یکدیگر داشته باشند.												
۱۱	کتابخانه های همکار از لحاظ جغرافیایی به یکدیگر نزدیک باشند.												
۱۲	سازمانهایی مناسب با امکانات زیربنایی مناسب وجود داشته باشند.												
۱۳	بین کتابخانه های همکار ارتباطات موثر و کارآمدی وجود داشته باشد.												
۱۴	کتابخانه ها از لزوم همکاری و اشتراک منابع آگاه باشند.												
۱۵	محل وجود و نگهداری منابع در قالب فهرستگانه ها و راهنماهایی، تعیین شده و در دسترس باشند.												
۱۶	اطلاعات مربوط به هدفها و برنامه های اشتراک منابع به همکاران ارائه شوند.												

جدول ۴. توزیع عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی (ادامه)

ردیف	شرح عامل	عوامل درون سیستمی										عوامل محیطی			
		ورودیها (منابع)				فرایند ها	خروجیها	کنترل	فرهنگ سازمانی	سیاسی	اقتصادی	اجتماعی	تکنولوژیکی		
		نیروی انسانی	منابع فیزیکی	اطلاعات	منابع مالی										
۱۷	کتابخانه ها مفهوم همراهی و همکاری را درک کرده باشند.														
۱۸	نیازهای اطلاعاتی هر یک از کتابخانه ها همکار تعیین شده باشد.														
۱۹	همکاران از پیشینه همکاریهای موفق آگاهی داشته باشند.														
۲۰	از همکاری بین کتابخانه ها پشتیبانی مالی صورت گیرد.														
۲۱	منابع مالی مورد نیاز همکاری بین کتابخانه ها به صورت مشترک تامین شوند.														
۲۲	مسئولیت هر کتابخانه نسبت به اعضای خودش در مقابل سایر کتابخانه های همکار روشن باشد.														
۲۳	هر کتابخانه، سهم مناسبی در شبکه همکاری برعهده داشته باشد.														
۲۴	هر کتابخانه مسئولیت خود را در زمینه همکاری با دیگر کتابخانه ها درک کرده و پذیرفته باشد.														
۲۵	ساختار رسمی که همکاری در چارچوب آن صورت پذیرد، وجود داشته باشد.														
۲۶	سیاستها و رویه های موجود در کتابخانه ها با هدف تسهیل، تجزیه، تحلیل و بازنگری شوند.														
۲۷	فرایندهای همکاری یا اشتراک منابع ساده و آسان باشند.														
۲۸	انواع کتابخانه ها (دانشگاهی، تخصصی، عمومی و ...) زیر پوشش شبکه همکاری قرار گیرند.														
۲۹	خدماتی که هر کتابخانه در چارچوب همکاری باید به سایر کتابخانه ها ارائه کند در سطح حداقل لازم تنظیم شوند.														
۳۰	برای اشتراک منابع، برنامه وجود داشته باشد.														
۳۱	برنامه های همکاری و اشتراک منابع قابلیت انعطاف داشته باشند.														
۳۲	معیارها و استانداردهای مشترکی در برنامه های همکاری وجود داشته باشند.														

جدول ۴. توزیع عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی (ادامه)

شماره عامل	شرح عامل	عوامل درون سیستمی								عوامل محیطی			
		ورودیها (منابع)				فرایند ها	خروجیها	کنترل	فرهنگ سازمانی	سیاسی	اقتصادی	اجتماعی	تکنولوژیکی
		نیروی انسانی	منابع فیزیکی	اطلاعات	منابع مالی								
۳۳	یک سازمان هماهنگ کننده مرکزی برای برنامه های اشتراک منابع وجود داشته باشد.												
۳۴	هر یک از کتابخانه های همکار وظایف و مسئولیتهای خود را مطابق برنامه به انجام رسانند.												
۳۵	سازوکارهایی برای کاهش کشمکشهای احساسی و عاطفی میان اعضا ایجاد شده باشد.												
۳۶	بین کتابخانه های همکار، احترام متقابل وجود داشته باشد.												
۳۷	همکاری بین کتابخانه ها به صورت صحیح مدیریت شود.												
۳۸	روابط بین استفاده کنندگان و کتابخانه های همکار، تنظیم شده باشد.												
۳۹	بین برنامه های همکاری، مجموعه ها و فعالیتهای همکاران شرکت کننده در برنامه همکاری، هماهنگی وجود داشته باشد.												
۴۰	کتابخانه ها به همکاری و اشتراک منابع تمایل و علاقه داشته باشند.												
۴۱	هدفهای مشخصی برای دسترسی به اطلاعات از طریق همکاری بین کتابخانه ها طراحی شده باشند.												
۴۲	کتابخانه های همکار در هدفهای همکاری مشارکت و اتفاق نظر داشته باشند.												
۴۳	هر کتابخانه عضو، توانایی پاسخ به تقاضاهای معمول اعضای خود را داشته باشد.												
۴۴	کتابخانه ها و دانشگاهها، هدفها، هزینه ها و منافع متقابل اشتراک منابع را درک کنند.												
۴۵	نتیجه و منافع برنامه های همکاری، عملی، ملموس و قابل ارزیابی باشند.												
۴۶	کتابخانه ها بتوانند در قالب هدفهای تعیین شده برای همکاری به یکدیگر اتکا کنند.												
۴۷	برای اشتراک منابع، در کتابخانه ها انگیزه ایجاد شود.												
۴۸	هر یک از همکاران در مقابل آنچه در چارچوب همکاری در اختیار دیگران می گذارند، چیز ارزشمندی نیز دریافت کنند.												

جدول ۴. توزیع عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی (ادامه)

ردیف	شرح عامل	عوامل درون سیستمی										عوامل محیطی			
		ورودیها (منابع)				فرایند ها	خروجیها	کنترل	فرهنگ سازمانی	سیاسی	اقتصادی	اجتماعی	تکنولوژیکی		
		نیروی انسانی	منابع فیزیکی	اطلاعات	منابع مالی										
۴۹	طرحهای اشتراک منابع پیش از اجرای دائمی مدتی به صورت آزمایشی اجرا شوند.														
۵۰	خدمات کتابخانه های همکار به صورت یکنواخت و قابل اعتماد ارائه شوند.														
۵۱	نظام پرداخت پاداش به کتابخانه های همکار و کارکنان آنها در قبال همکاری وجود داشته باشد.														
۵۲	کتابخانه هایی که مشارکت بیشتری دارند، امتیازات بیشتری نیز دریافت کنند.														
۵۳	چارچوب قانونی برای ایجاد و ارائه خدمات از طریق اشتراک منابع وجود داشته باشد.														
۵۴	مدیران کتابخانه ها از همکاری و اشتراک منابع پشتیبانی کنند.														
۵۵	استفاده کنندگان خاص هر نوع از کتابخانه ها مشخص شوند.														
۵۶	دولت از همکاری و اشتراک منابع، از طریق تامین منابع مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری حمایت کند.														
۵۷	زیرساختهای لازم برای اشتراک منابع (مانند: شبکه مخابرات، شبکه های رایانه ای و...) وجود داشته باشند.														
۵۸	تصویر اولیه نحوه همکاری ترسیم و مشخص شود.														
۵۹	کمیته ای متشکل از کتابخانه های عضو تشکیل شود.														
۶۰	تقاضا برای همکاری وجود داشته باشد.														
۶۱	در صورت نیاز به پرداخت پول در فرایندهای همکاری، نظام پرداخت غیرنقدی (مانند کوپن) درنظر گرفته شود.														
۶۲	برنامه های همکاری براساس توافق رسمی و در چارچوب مدون و مصوب انجام پذیرند.														
۶۳	وظایف و مسئولیتهای دقیق شرکت کنندگان در برنامه همکاری به صورت دقیق در توافقنامه درج شوند.														
۶۴	جو سیاسی برای همکاری بین کتابخانه ها مطلوب باشد.														

جدول ۴. توزیع عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی (ادامه)

شماره عامل	شرح عامل	عوامل درون سیستمی								عوامل محیطی			
		ورودیها (منابع)				فرایند ها	خروجیها	کنترل	فرهنگ سازمانی	سیاسی	اقتصادی	اجتماعی	تکنولوژیکی
		نیروی انسانی	منابع فیزیکی	اطلاعات	منابع مالی								
۶۶	برای همکاری بین کتابخانه ها، رهبران مناسبی وجود داشته باشند.												
۶۷	شرکت کنندگان در برنامه همکاری به منافع متقابل اشتراک منابع اعتقاد داشته باشند.												
۶۸	مدیران کتابخانه ها در مدیریت شبکه های همکاری مشارکت فعال و خلاق داشته باشند.												
۶۹	کیفیت فعالیتهای مشترک به طور مستمر پیگیری و کنترل شوند.												
۷۰	تعهدی پایدار و عزمی راسخ میان کتابخانه های همکار وجود داشته باشد.												
۷۱	فعالیتهای مشترک بر روی منابع اصلی و اولیه تمرکز داشته باشند.												
۷۲	کتابخانه ها مسئله همکاری و اشتراک منابع را ضروری تلقی کنند.												
۷۳	تعهد کاملی میان کتابخانه های شرکت کننده در طرح نسبت به ارائه منابع به دیگر کتابخانه های وجود داشته باشد.												
۷۴	نظام تحویل مدرک مناسب طراحی و ایجاد شود.												
۷۵	کارکنان در تمام سطوح خدمات کتابخانه ای و اطلاعاتی درگیر شوند.												
۷۶	روحیه همکاری جایگزین روحیه استقلال طلبی شود.												
۷۷	امکان دسترسی وسیع به اطلاعات کتابشناختی (مثل ان. یو.سی) وجود داشته باشد.												
۷۸	نظام اطلاع رسانی منسجمی برای همکاری و اشتراک منابع وجود داشته باشد.												
۷۹	مسئولیت پذیری اعضا در برابر برنامه های همکاری تداوم و استمرار داشته باشد												
۸۰	امکان دسترسی مستقیم به منابع برای استفاده مشترک وجود داشته باشد.												

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

سنگش نگرش

مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون
عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع
در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مجرى:

مریم نظری

همکار:

سیروس علیدوستی

ناظر: محمود بابائی

بهار ۱۳۸۰

فصل سوم:

یافته ها

۱. یافته‌ها

۵۸ عامل از عوامل یافت شده در متون که بیشترین همپوشانی را با یکدیگر داشتند گزینش و برای بررسی نظرات مجریان طرحهای اشتراک منابع در قالب پرسشنامه ای تنظیم و مورد پیمایش قرار گرفتند. فراوانی پاسخهای ارائه شده در پرسشنامه ها در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶. توزیع فراوانی پاسخهای مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون عوامل موفقیت این طرحها

تعداد عامل	شرح عامل	تأثیر خیلی زیاد	تأثیر زیاد	تأثیر متوسط	تأثیر کم	بدون تأثیر	بدون پاسخ
۱	در کتابخانه های همکار، کارکنان لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشند.	۵۳	۵۹	۱۰	۱	۱	۵
۲	برای کارکنان کتابخانه های همکار، برنامه های آموزشی وجود داشته باشند.	۵۹	۵۰	۱۴	۳	۰	۳
۳	بین دانش و توان کارکنان کتابخانه های همکار تعادل ایجاد شود.	۴۲	۵۰	۲۹	۴	۰	۴
۴	کارکنان کتابخانه ها در انجام تعهدات ناشی از اشتراک منابع، پشتکار و استقامت داشته باشند.	۷۰	۴۶	۸	۲	۰	۳
۵	کارکنان و کتابداران کتابخانه های همکار نگرش مثبت و تمایل به همکاری داشته باشند.	۸۶	۳۵	۵	۱	۰	۲
۶	کتابداران و کارکنان کتابخانه های همکار، اختلافهای فردی را کنار گذاشته باشند.	۶۲	۳۹	۲۱	۴	۰	۳
۷	فرهنگ همکاری و اشتراک منابع ترویج شده باشد.	۸۲	۳۶	۷	۲	۰	۲
۸	در کتابخانه های همکار، منابع کافی (کتاب، نشریه و...) وجود داشته باشد.	۷۸	۳۴	۱۲	۲	۱	۲
۹	در کتابخانه های همکار تکنولوژی لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۶۱	۵۰	۱۴	۲	۰	۲
۱۰	کتابخانه های همکار بیشترین اشتراک موضوعی را در منابع با یکدیگر داشته باشند.	۴۳	۴۸	۲۶	۷	۲	۳
۱۱	کتابخانه های همکار از لحاظ جغرافیایی به یکدیگر نزدیک باشند.	۲۹	۴۰	۳۴	۱۷	۵	۴
۱۲	سازمانهایی مناسب با امکانات زیربنایی مناسب وجود داشته باشند.	۳۵	۴۹	۲۸	۱۰	۱	۶
۱۳	بین کتابخانه های همکار ارتباطات موثر و کارآمدی وجود داشته باشد.	۵۲	۵۵	۱۶	۱	۰	۵
۱۴	کتابخانه ها از لزوم همکاری و اشتراک منابع آگاه باشند.	۵۹	۵۶	۱۰	۰	۰	۴
۱۵	محل وجود و نگهداری منابع در قالب فهرستگانه ها و راهنماهایی، تعیین شده و در دسترس باشند.	۷۸	۳۶	۱۰	۲	۰	۳
۱۶	اطلاعات مربوط به هدفها و برنامه های اشتراک منابع به همکاران ارائه شوند.	۴۹	۶۴	۱۱	۲	۱	۲
۱۷	کتابخانه ها مفهوم همراهی و همکاری را درک کرده باشند.	۶۶	۴۸	۱۰	۲	۱	۲
۱۸	نیازهای اطلاعاتی هر یک از کتابخانه های همکار تعیین شده باشد.	۴۳	۴۵	۳۰	۷	۰	۴
۱۹	همکاران از پیشینه همکاریهای موفق آگاهی داشته باشند.	۴۲	۴۷	۲۸	۸	۲	۲

شماره عامل	شرح عامل	تأثیر خیلی زیاد	تأثیر زیاد	تأثیر متوسط	تأثیر کم	بدون تأثیر	بدون پاسخ
۲۰	از همکاری بین کتابخانه ها پشتیبانی مالی صورت گیرد.	۸۹	۲۹	۸	۱	۰	۲
۲۱	منابع مالی مورد نیاز همکاری بین کتابخانه ها به صورت مشترک تامین شوند.	۵۵	۴۱	۲۲	۴	۳	۴
۲۲	مسئولیت هر کتابخانه نسبت به اعضای خودش در مقابل سایر کتابخانه ها مشخص باشد.	۵۲	۵۲	۱۸	۳	۲	۲
۲۳	هر کتابخانه، سهم مناسبی در شبکه همکاری برعهده داشته باشد.	۴۶	۵۲	۲۳	۵	۱	۲
۲۴	هر کتابخانه مسئولیت خود را در زمینه همکاری با دیگر کتابخانه ها درک کرده و پذیرفته باشد.	۵۷	۵۲	۱۳	۳	۲	۲
۲۵	ساختار رسمی که همکاری در چارچوب آن صورت پذیرد، وجود داشته باشد.	۶۶	۴۳	۱۴	۱	۱	۴
۲۶	سیاستها و رویه های موجود در کتابخانه ها با هدف تسهیل، تجزیه، تحلیل و بازنگری شوند.	۵۰	۴۷	۲۳	۳	۳	۳
۲۷	فرایندهای همکاری با اشتراک منابع ساده و آسان باشند.	۶۳	۴۳	۱۴	۳	۰	۶
۲۸	انواع کتابخانه ها (دانشگاهی، تخصصی، عمومی و ...) زیر پوشش شبکه همکاری قرار گیرند.	۵۲	۳۲	۱۹	۱۱	۱۰	۵
۲۹	خدماتی که هر کتابخانه در چارچوب همکاری باید به سایر کتابخانه ها ارائه کند در سطح حداقل لازم تنظیم شوند.	۳۸	۴۵	۲۷	۹	۵	۵
۳۱	برنامه های همکاری و اشتراک منابع قابلیت انعطاف داشته باشند.	۴۳	۵۲	۲۸	۲	۲	۲
۳۲	معیارها و استانداردهای مشترکی در برنامه های همکاری وجود داشته باشند.	۶۱	۵۴	۹	۰	۱	۴
۳۳	یک سازمان هماهنگ کننده مرکزی برای برنامه های اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۸۸	۳۳	۵	۰	۱	۲
۳۴	کارکنان کتابخانه ها باید وظایف خود را مطابق برنامه به انجام رسانند.	۶۹	۴۷	۸	۲	۰	۳
۳۵	سازوکارهایی برای کاهش کشمکشهای احساسی و عاطفی میان اعضا ایجاد شده باشد.	۳۸	۴۷	۳۱	۶	۴	۳
۳۶	بین کتابخانه های همکار، احترام متقابل وجود داشته باشد.	۶۷	۴۱	۱۶	۳	۰	۲
۳۷	همکاری بین کتابخانه ها به صورت صحیح مدیریت شود.	۸۳	۳۸	۵	۱	۰	۲
۳۸	روابط بین استفاده کنندگان و کتابخانه های همکار، تنظیم شده باشد.	۶۸	۴۶	۹	۱	۱	۴
۳۹	بین برنامه های همکاری، مجموعه ها و فعالیتهای همکاران شرکت کننده در برنامه همکاری، هماهنگی وجود داشته باشد.	۵۴	۵۴	۱۲	۳	۱	۵

شماره عامل	شرح عامل	تأثیر خیلی زیاد	تأثیر زیاد	تأثیر متوسط	تأثیر کم	بدون تأثیر	بدون پاسخ
۴۰	کتابخانه ها به همکاری و اشتراک منابع تمایل و علاقه داشته باشند.	۷۰	۴۴	۹	۲	۱	۳
۴۱	هدفهای مشخصی برای دسترسی به اطلاعات از طریق همکاری بین کتابخانه ها طراحی شده باشند.	۴۷	۵۲	۲۱	۳	۰	۶
۴۲	کتابخانه های همکار در هدفهای همکاری مشارکت و اتفاق نظر داشته باشند.	۵۰	۵۷	۱۲	۴	۱	۵
۴۳	هر کتابخانه عضو، توانایی پاسخ به تقاضاهای معمول اعضای خود را داشته باشد.	۶۷	۴۹	۹	۲	۰	۲
۴۴	کتابخانه ها و دانشگاهها؛ هدفها، هزینه ها و منافع متقابل اشتراک منابع را درک کنند.	۶۰	۵۴	۱۱	۰	۱	۳
۴۵	نتیجه و منافع برنامه های همکاری؛ عملی، ملموس و قابل ارزیابی باشند.	۶۲	۵۳	۹	۰	۰	۵
۴۶	کتابخانه ها بتوانند در قالب هدفهای تعیین شده برای همکاری به یکدیگر اتکا کنند.	۴۸	۶۵	۱۲	۰	۱	۳
۴۷	برای اشتراک منابع، در کتابخانه ها انگیزه ایجاد شود.	۷۷	۳۹	۷	۲	۰	۴
۴۸	هر یک از همکاران در مقابل آنچه در چارچوب همکاری در اختیار دیگران می گذارند، چیز ارزشمندی نیز دریافت کنند.	۴۹	۳۴	۲۹	۶	۶	۵
۴۹	طرحهای اشتراک منابع پیش از اجرای دائمی مدتی به صورت آزمایشی اجرا شوند.	۴۹	۵۴	۱۳	۸	۰	۵
۵۰	خدمات کتابخانه های همکار به صورت یکنواخت و قابل اعتماد ارائه شوند.	۵۴	۵۶	۱۱	۳	۱	۴
۵۱	نظام پرداخت پاداش به کتابخانه های همکار و کارکنان آنها در قبال همکاری وجود داشته باشد.	۷۳	۴۶	۵	۱	۱	۳
۵۲	کتابخانه هایی که مشارکت بیشتری دارند، امتیازات بیشتری نیز دریافت کنند.	۷۵	۳۴	۱۱	۲	۴	۳
۵۳	چارچوب قانونی برای ایجاد و ارائه خدمات از طریق اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۷۴	۴۳	۸	۱	۰	۳
۵۴	مدیران کتابخانه ها از همکاری و اشتراک منابع پشتیبانی کنند.	۹۴	۳۲	۱	۰	۰	۲
۵۵	دولت از همکاری و اشتراک منابع، از طریق تامین منابع مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری حمایت کند.	۹۲	۲۹	۵	۱	۰	۲
۵۶	جو سیاسی برای همکاری بین کتابخانه ها مطلوب باشد.	۴۰	۴۸	۲۶	۷	۵	۳
۵۷	زیرساختهای لازم برای اشتراک منابع (مانند: شبکه مخابرات، شبکه های رایانه ای و...) وجود داشته باشند.	۸۲	۴۰	۳	۰	۱	۳
۵۸	تقاضا برای همکاری وجود داشته باشد.	۴۴	۵۵	۲۲	۳	۲	۳

۲. روش تجزیه و تحلیل یافته ها

به منظور بررسی نظرات نمونه مورد نظر از مقیاس اندازه گیری طیف لیکرت استفاده شد. نحوه تدوین مقیاس لیکرت به این ترتیب است که نخست باید مخزنی از عبارتها فراهم آورد. در این روش بهتر است از عبارتهای خنثای بسیار، یا حدهای افراطی بسیار، در دو سر پیوستار خودداری شود. سپس از پاسخگو درخواست می شود که به یکی از گزینه های پنجگانه - که شامل طیفی از پاسخهاست - میزان موافقت یا مخالفت خود را با عبارتها بیان کند و پس از آن نتیجه کار پاسخگو محاسبه می شود.

برای انجام این کار نخست باید بالاترین رقم مقیاس برای نگرش موافق یا برای نگرش مخالف منظور شود. مهم نیست که چه تصمیمی گرفته می شود، مهم آن است که پس از تعیین، ثبات عمل باید کاملاً حفظ شود. به عنوان مثال؛ اگر بالاترین مقیاس برای نگرش موافق منظور شده است باید عبارتهای موافق را از ۵ برای "کاملاً موافق" تا ۱ برای "کاملاً مخالف" نمره گذاری کرد و در مورد عبارتها مخالف برای "کاملاً موافق" عدد ۱ و برای "کاملاً مخالف" عدد ۵ منظور شود. حال چنانچه بالاترین رقم مقیاس به نگرش مخالف اختصاص یابد، روش عکس روش فوق اعمال می شود. از اینرو، چنانچه تعدادی عبارت خنثی موجود باشد با توجه به جمله بندی عبارتهای می توان فهمید که مثبت است یا منفی. اما چنانچه در مورد برخی از عبارتها اطمینان لازم حاصل نشد، می توان به طور دلخواه آنها را ۱-۵ یا از ۵-۱ شماره گذاری کرد و سپس با استفاده از محاسبات همبستگی، صحت یا عدم صحت مورد نظر خود را مشخص کرد. پس از نمره گذاری هر سؤال، از ۱-۵ یا از ۵-۱، برای بدست آوردن جمع کل، باید نمره تمام عبارتها را با هم جمع کرد، مثلاً اگر مخزن شامل ۱۳۲ عبارت باشد، حدود ممکن جمع کل نمره هر فرد بین ۱۳۲ تا ۶۶۰ (۱۳۲×۵) خواهد بود.

حال به موضوع نمره گذاری می پردازیم. به عنوان نمونه؛ بالاترین مقیاس، برای نگرش مثبت به عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها منظور شده است، از این رو چنانچه با عبارتهایی که بیانگر "ترویج فرهنگ همکاری بین کتابخانه ها" است موافقت شده باشد، نمرات ۵ یا ۴، و اگر با عبارتهایی که بیانگر عدم موافقت با عامل "ترویج فرهنگ همکاری بین کتابخانه ها" است، نمرات ۱ یا ۲ منظور می شود. به عبارتی، نمره گذاری عبارتهای اخیر به صورت معکوس صورت می گیرد. به عنوان نمونه در پژوهش حاضر، فقط به ۵ سوال اول و پاسخ های یک فرد اشاره می کنیم. با نگاهی گذرا به پاسخها مشخص می شود که این فرد به پرسشهای ۱، ۲ و ۴ نظری کاملاً موافق و به پرسشهای ۳ و ۵ نظری کمتر موافق داشته است. در اینجا اگر بالاترین نمره مقیاس به معنای

نگرش تاثیر خیلی زیاد به عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع فرض شود، می توان سوالات را به این ترتیب نمره گذاری کرد:

۵: تاثیر خیلی زیاد ۴: تاثیر زیاد

۳: تاثیر متوسط ۲: تاثیر کم

۱: بدون تاثیر

حال برای هر انتخاب، می توان یک نمره منظور داشت و سپس جمع کل نمره ها را محاسبه کرد. به این ترتیب:

امتیاز (نمره)	عبارتها (عوامل)
۴	۱
۵	۲
۳	۳
۵	۴
۲	۵
۱۹	جمع

برای رتبه بندی عبارتها (عوامل) باید میانگین پاسخهای ارائه شده برای هر عبارت (عامل) را برآورد نمود. بدین منظور دو عبارت در ۱۰ پرسشنامه به عنوان نمونه برگزیده شده اند. از آنجا که میانگین پاسخهای هر عبارت (عامل)، عبارت است از؛ حاصلضرب نمره پاسخها در تعداد پاسخهای آن پرسش تقسیم بر کل پاسخها، بنابراین میانگین عبارت ۱ (عامل ۱)، به این ترتیب محاسبه خواهد شد:

$$\frac{5 \times 3 + 4 \times 2 + 3 \times 2 + 2 \times 2 + 0 \times 1}{9} = 3/66$$

عامل ۱. وجود برنامه های آموزشی برای کارکنان

۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	کد پرسشنامه
۴	۳	۵	۰	۲	۲	۳	۵	۴	۵	امتیاز پاسخها
۹										تعداد پاسخها
۳/۶۶										میانگین پاسخها

عامل ۲. ترویج فرهنگ همکاری میان کارکنان

کد پرسشنامه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
امتیاز پاسخها	۳	۲	۵	۳	۲	۲	۴	۵	۵	۱
تعداد پاسخها	۱۰									
میانگین پاسخها	۳/۲									

که به این ترتیب عامل شماره ۱ (وجود برنامه های آموزشی برای کارکنان) به داشتن میانگین بالاتر و گرایش آن به سمت ۵ از اولویت بیشتری برخوردار است (اوپنهایم، بی تا). در پژوهش حاضر نیز به همین منوال؛ با محاسبه میانگین پاسخهای هر عبارت (عامل)، پاسخهای ارائه شده اندازه گیری و اولویت بندی شدند.

۳. تجزیه و تحلیل یافته ها

۳-۱. نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون عوامل موفقیت این طرحها

میانگین پاسخهای مجریان طرحهای اشتراک منابع به هر عامل در پرسشنامه - پس از نمره گذاری پاسخهای پنج گزینه ای پرسشنامه ها - محاسبه و سپس کلیه عوامل براساس نظرهای ارائه شده اولویت بندی شدند.

طیف پاسخهای ارائه شده در پرسشنامه - که در واقع به سنجش میزان تاثیر عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها از نظر مجریان اشتراک منابع پرداخته است - به این ترتیب نمره گذاری شده اند:

۵: تاثیر خیلی زیاد

۴: تاثیر زیاد

۳: تاثیر متوسط

۲: تاثیر کم

۱: بدون تاثیر

ملاک گزینش هر عامل به عنوان عامل موفقیت اشتراک منابع، از نظر محقق داشتن میانگینی بیش از حد متوسط (۳) در نظر گرفته شد. بنابراین عواملی که میانگین پاسخهای آنها بیش از ۳ بود، به عنوان عامل موفقیت گزینش و به ترتیب اولویت بندی شدند. در واقع گرایش بیشتر میانگین پاسخها به سمت ۵ (تاثیر خیلی زیاد)، بیانگر تاثیر بالای آنها بر میزان موفقیت همکاری بین کتابخانه ها است (جدول ۷).

جدول ۷. توزیع میانگین پاسخها از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع

شماره عامل	میانگین پاسخها	شماره عامل	میانگین پاسخها	شماره عامل	میانگین پاسخها	شماره عامل	میانگین پاسخها
۱	۴/۳۱	۱۶	۴/۲۴	۳۱	۴/۰۴	۴۶	۴/۲۷
۲	۴/۳۱	۱۷	۴/۳۹	۳۲	۴/۳۹	۴۷	۴/۵۳
۳	۴/۰۴	۱۸	۳/۹۹	۳۳	۴/۶۳	۴۸	۳/۹۲
۴	۴/۴۶	۱۹	۳/۹۴	۳۴	۴/۴۵	۴۹	۴/۱۶
۵	۴/۶۲	۲۰	۴/۶۲	۳۵	۳/۸۷	۵۰	۴/۲۷
۶	۴/۲۶	۲۱	۴/۱۳	۳۶	۴/۳۵	۵۱	۴/۵
۷	۴/۵۶	۲۲	۴/۱۷	۳۷	۴/۶	۵۲	۴/۳۸
۸	۴/۴۶	۲۳	۴/۰۸	۳۸	۴/۴۳	۵۳	۴/۵۱
۹	۴/۳۴	۲۴	۴/۲۵	۳۹	۴/۲۷	۵۴	۴/۷۳
۱۰	۳/۹۸	۲۵	۴/۳۸	۴۰	۴/۴۳	۵۵	۴/۶۷
۱۱	۳/۵۷	۲۶	۴/۱	۴۱	۴/۱۶	۵۶	۳/۸۸
۱۲	۳/۸۷	۲۷	۴/۳۵	۴۲	۴/۲۲	۵۷	۴/۶
۱۳	۴/۲۷	۲۸	۳/۸۵	۴۳	۴/۴۳	۵۸	۳/۵۹
۱۴	۴/۳۹	۲۹	۳/۸۲	۴۴	۴/۳۷	۵۹	۲/۹۴
۱۵	۴/۵۱	۳۰	۴/۴۴	۴۵	۴/۴۳	۶۰	۴/۰۸

براساس داده های مندرج در جدول (۷)، از مجموع ۵۸ عامل مندرج در پرسشنامه، کل عوامل موفقیت دارای میانگینی بیش از ۳ بودند و به عنوان عوامل موفقیت اشتراک منابع از نظر نمونه مورد پژوهش شناخته شدند که اولویت آنها براساس میانگین پاسخهای نمونه پژوهش و تعداد پاسخهای ارائه شده برای هر گزینه، در جدول (۸) آمده است.

جدول ۸. میزان تاثیر عوامل موفقیت اشتراک منابع بر موفقیت این برنامه از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع

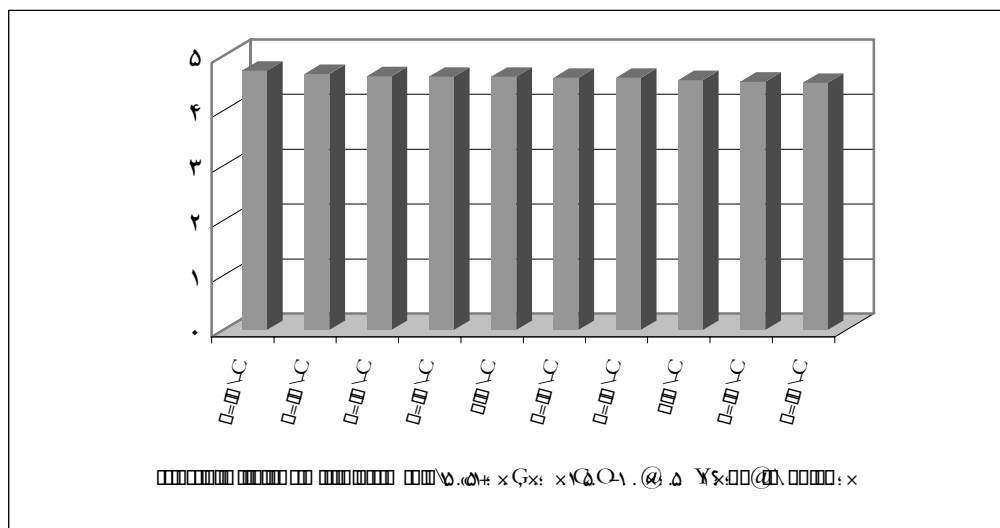
شماره عامل	شرح عامل	تاثیر خیلی زیاد	تاثیر زیاد	تاثیر متوسط	تاثیر کم	بدون تاثیر	بدون پاسخ	میانگین پاسخها
۵۴	مدیران کتابخانه ها از همکاری و اشتراک منابع پشتیبانی کنند.	۹۴	۳۲	۱	۰	۰	۲	۴/۷۳
۵۵	دولت از همکاری و اشتراک منابع، از طریق تامین منابع مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری حمایت کند.	۹۲	۲۹	۵	۱	۰	۲	۴/۶۷
۳۳	یک سازمان هماهنگ کننده مرکزی برای برنامه های اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۸۸	۳۳	۵	۰	۱	۲	۴/۶۳
۲۰	از همکاری بین کتابخانه ها پشتیبانی مالی صورت گیرد.	۸۹	۲۹	۸	۱	۰	۲	۴/۶۲
۵	کارکنان و کتابداران کتابخانه های همکار نگرش مثبت و تمایل به همکاری داشته باشند.	۸۶	۳۵	۵	۱	۰	۲	۴/۶۲
۳۷	همکاری بین کتابخانه ها به صورت صحیح مدیریت شود.	۸۳	۳۸	۵	۱	۰	۲	۴/۶
۵۷	زیرساختهای لازم برای اشتراک منابع (مانند: شبکه مخابرات، شبکه های رایانه ای و...) وجود داشته باشند.	۸۲	۴۰	۳	۰	۱	۳	۴/۶
۷	فرهنگ همکاری و اشتراک منابع ترویج شده باشد.	۸۲	۳۶	۷	۲	۰	۲	۴/۵۶
۴۷	برای اشتراک منابع، در کتابخانه ها انگیزه ایجاد شود.	۷۷	۳۹	۷	۲	۰	۴	۴/۵۳
۱۵	محل وجود و نگهداری منابع در قالب فهرستگانه ها و راهنماهایی، تعیین شده و در دسترس باشند.	۷۸	۳۶	۱۰	۲	۰	۳	۴/۵۱
۵۳	چارچوب قانونی برای ایجاد و ارائه خدمات از طریق اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۷۴	۷۳	۸	۱	۰	۳	۴/۵۱
۵۱	نظام پرداخت پاداش به کتابخانه های همکار و کارکنان آنها در قبال همکاری وجود داشته باشد.	۷۳	۴۶	۵	۱	۱	۳	۴/۵
۴	کارکنان کتابخانه ها در انجام تعهدات ناشی از اشتراک منابع، پشتکار و استقامت داشته باشند.	۷۰	۴۶	۸	۲	۰	۳	۴/۴۶
۸	در کتابخانه های همکار، منابع کافی (کتاب، نشریه و...) وجود داشته باشد.	۷۸	۳۴	۱۲	۲	۱	۲	۴/۴۶
۳۴	یک سازمان هماهنگ کننده مرکزی برای برنامه های اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۶۹	۴۷	۸	۲	۰	۳	۴/۴۵
۳۰	برای اشتراک منابع، برنامه وجود داشته باشد.	۷۱	۴۲	۱۱	۲	۰	۳	۴/۴۴
۴۳	هر کتابخانه عضو، توانایی پاسخ به تقاضاهای معمول اعضای خود را داشته باشد.	۶۷	۴۹	۹	۲	۰	۲	۴/۴۳
۴۰	کتابخانه ها به همکاری و اشتراک منابع تمایل و علاقه داشته باشند.	۷۰	۴۴	۹	۲	۱	۳	۴/۴۳
۴۵	نتیجه و منافع برنامه های همکاری؛ عملی، ملموس و قابل ارزیابی باشند.	۶۲	۵۳	۹	۰	۰	۵	۴/۴۳

شماره عامل	شرح عامل	تأثیر خیلی زیاد	تأثیر زیاد	تأثیر متوسط	تأثیر کم	بدون تأثیر	بدون پاسخ	میانگین پاسخها
۱۴	کتابخانه ها از لزوم همکاری و اشتراک منابع آگاه باشند.	۵۹	۵۶	۱۰	۰	۰	۴	۴/۳۹
۳۲	معیارها و استانداردهای مشترکی در برنامه های همکاری وجود داشته باشند.	۶۱	۵۴	۹	۰	۱	۴	۴/۳۹
۳۸	روابط بین استفاده کنندگان و کتابخانه های همکار، تنظیم شده باشد.	۶۸	۴۶	۹	۱	۱	۴	۴/۴۳
۱۷	کتابخانه ها مفهوم همراهی و همکاری را درک کرده باشند.	۶۶	۴۸	۱۰	۲	۱	۲	۴/۳۹
۲۵	ساختار رسمی که همکاری در چارچوب آن صورت پذیرد، وجود داشته باشد.	۶۶	۴۳	۱۴	۱	۱	۴	۴/۳۸
۵۲	کتابخانه هایی که مشارکت بیشتری دارند، امتیازات بیشتری نیز دریافت کنند.	۷۵	۳۴	۱۱	۲	۴	۳	۴/۳۸
۴۴	کتابخانه ها و دانشگاهها؛ هدفها، هزینه ها و منافع متقابل اشتراک منابع را درک کنند.	۶۰	۵۴	۱۱	۰	۱	۳	۴/۳۷
۳۶	بین کتابخانه های همکار، احترام متقابل وجود داشته باشد.	۶۷	۴۱	۱۶	۳	۰	۱	۴/۳۵
۲۷	فرایندهای همکاری یا اشتراک منابع ساده و آسان باشند.	۶۳	۴۳	۱۴	۳	۰	۶	۴/۳۵
۹	در کتابخانه های همکار تکنولوژی لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشد.	۶۱	۵۰	۱۴	۲	۰	۲	۴/۳۴
۲	برای کارکنان کتابخانه های همکار، برنامه های آموزشی وجود داشته باشند.	۵۹	۵۰	۱۴	۳	۰	۳	۴/۳۱
۱	در کتابخانه های همکار، کارکنان لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع وجود داشته باشند.	۵۳	۵۹	۱۰	۱	۱	۵	۴/۳۱
۴۶	کتابخانه ها بتوانند در قالب هدفهای تعیین شده برای همکاری به یکدیگر اتکا کنند.	۴۸	۶۵	۱۲	۱	۰	۳	۴/۲۷
۳۹	بین برنامه های همکاری، مجموعه ها و فعالیتهای همکاران شرکت کننده در برنامه همکاری، هماهنگی وجود داشته باشد.	۵۴	۵۴	۱۲	۳	۱	۵	۴/۲۷
۱۳	بین کتابخانه های همکار ارتباطات موثر و کارآمدی وجود داشته باشد.	۵۲	۵۵	۱۶	۱	۰	۵	۴/۲۷
۵۰	خدمات کتابخانه های همکار به صورت یکنواخت و قابل اعتماد ارائه شوند.	۵۴	۵۶	۱۱	۳	۱	۴	۴/۲۷
۶	کتابداران و کارکنان کتابخانه های همکار، اختلافهای فردی را کنار گذاشته باشند.	۶۲	۳۹	۲۱	۴	۰	۳	۴/۲۶
۲۴	هر کتابخانه مسئولیت خود را در زمینه همکاری با دیگر کتابخانه ها درک کرده و پذیرفته باشد.	۵۷	۵۲	۱۳	۳	۲	۲	۴/۲۵

شماره عامل	شرح عامل	تأثیر خیلی زیاد	تأثیر زیاد	تأثیر متوسط	تأثیر کم	بدون تأثیر	بدون پاسخ	میانگین پاسنها
۱۶	اطلاعات مربوط به هدفها و برنامه های اشتراك منابع به همكاران ارائه شوند.	۴۹	۶۴	۱۱	۲	۱	۲	۴/۲۴
۴۲	کتابخانه های همكار در هدفهای همكاري مشاركت و اتفاق نظر داشته باشند.	۵۰	۵۷	۱۲	۴	۱	۵	۴/۲۲
۲۲	مسئولیت هر کتابخانه نسبت به اعضای خودش در مقابل سایر کتابخانه های همكار روشن باشد.	۵۲	۵۲	۱۸	۳	۲	۲	۴/۱۷
۴۱	هدفهای مشخصی برای دسترسی به اطلاعات از طریق همكاري بین کتابخانه ها طراحی شده باشند.	۴۷	۵۲	۲۱	۳	۰	۶	۴/۱۶
۴۹	طرحهای اشتراك منابع پیش از اجرای دائمی مدتی به صورت آزمایشی اجرا شوند.	۴۹	۵۴	۱۳	۸	۰	۵	۴/۱۶
۲۱	منابع مالی مورد نیاز همكاري بین کتابخانه ها به صورت مشترک تامین شوند.	۵۵	۴۱	۲۲	۴	۳	۴	۴/۱۳
۲۶	سیاستها و رویه های موجود در کتابخانه ها با هدف تسهیل، تجزیه، تحلیل و بازنگری شوند.	۵۰	۴۷	۲۳	۳	۳	۳	۴/۱
۲۳	هر کتابخانه، سهم مناسبی در شبکه همكاري برعهده داشته باشد.	۴۶	۵۲	۲۳	۵	۱	۲	۴/۰۸
۶۰	تقاضا برای همكاري وجود داشته باشد.	۴۴	۵۵	۲۲	۳	۲	۳	۴/۰۸
۳	بین دانش و توان کارکنان کتابخانه های همكار تعادل ایجاد شود.	۴۲	۵۰	۲۹	۴	۰	۴	۴/۰۴
۳۱	برنامه های همكاري و اشتراك منابع قابلیت انعطاف داشته باشند.	۴۳	۵۲	۲۸	۲	۲	۲	۴/۰۴
۱۸	نیازهای اطلاعاتی هر یک از کتابخانه ها همكار تعیین شده باشد.	۴۳	۴۵	۳۰	۷	۰	۴	۳/۹۹
۱۹	همكاران از پیشینه همكاريهای موفق آگاهی داشته باشند.	۴۲	۴۷	۲۸	۸	۲	۲	۳/۹۴
۴۸	هر یک از همكاران در مقابل آنچه در چارچوب همكاري در اختیار دیگران می گذارند، چیز ارزشمندی نیز دریافت کنند.	۴۹	۳۴	۲۹	۶	۶	۵	۳/۹۲
۱۰	کتابخانه های همكار بیشترین اشتراك موضوعی را در منابع با یکدیگر داشته باشند.	۴۳	۴۸	۲۶	۷	۲	۳	۳/۹۸
۵۶	جو سیاسی برای همكاري بین کتابخانه ها مطلوب باشد.	۴۰	۴۸	۲۶	۷	۵	۳	۳/۸۸
۱۲	سازمانهایی مناسب با امکانات زیربنایی مناسب وجود داشته باشند.	۳۵	۴۹	۲۸	۱۰	۱	۶	۳/۸۷
۳۵	سازوکارهایی برای کاهش کشمکشهای احساسی و عاطفی میان اعضا ایجاد شده باشد.	۳۸	۴۷	۳۱	۶	۴	۳	۳/۸۷
۲۸	انواع کتابخانه ها (دانشگاهی، تخصصی، عمومی و ...) زیر پوشش شبکه همكاري قرار گیرند.	۵۲	۳۲	۱۹	۱۱	۱۰	۵	۳/۸۵
۲۹	خدماتی که هر کتابخانه در چارچوب همكاري باید به سایر کتابخانه ها ارائه کند در سطح حداقل لازم تنظیم شوند.	۳۸	۴۵	۲۷	۹	۵	۵	۳/۸۲
۱۱	کتابخانه های همكار از لحاظ جغرافیایی به یکدیگر نزدیک باشند.	۲۹	۴۰	۳۴	۱۷	۵	۴	۳/۵۷

با توجه به مندرجات جدول (۸) و میانگین پاسخهای ارائه شده پیرامون میزان تاثیر عوامل موفقیت اشتراك منابع بر موفقیت اين برنامه ها؛ می توان به تاثیر بالای اين عوامل در میزان موفقیت برنامه های اشتراك منابع دست يافت. بدون تردید اين اولويتهای خود به نوعی بيانگر نقاط ضعف و كمبودهای موجود در برنامه های اشتراك منابع نیز به شمار می آیند. ۱۰ اولويت اول، از میان ۵۸ عامل، از نظر مسئولان كتابخانه ها عبارت اند از (نمودار ۵):

- عامل ۵۴. مديران كتابخانه ها از همكاری و اشتراك منابع پشتیبانی كنند.
- عامل ۵۵. دولت از همكاری و اشتراك منابع، از طريق تامین منابع مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری حمایت كند.
- عامل ۳۳. يك سازمان هماهنگ كننده مركزی برای برنامه های اشتراك منابع وجود داشته باشد.
- عامل ۲۰. از همكاری بین كتابخانه ها پشتیبانی مالی صورت گیرد.
- عامل ۵. كاركنان و كتابداران كتابخانه های همكار نگرش مثبت و تمایل به همكاری داشته باشند.
- عامل ۳۷. همكاری بین كتابخانه ها به صورت صحیح مدیریت شود.
- عامل ۵۷. زیرساختهای لازم برای اشتراك منابع (مانند: شبکه مخابرات، شبکه های رایانه ای و...) وجود داشته باشند.
- عامل ۷. فرهنگ همكاری و اشتراك منابع ترویج شده باشد.
- عامل ۴۷. برای اشتراك منابع در كتابخانه ها انگیزه وجود داشته باشد.
- عامل ۱۵. محل وجود و نگهداری منابع در قالب فهرستگانها و راهنماهایی، تعیین شده و در دسترس باشند.

۳-۲. تعمیم نتایج نمونه به جامعه مورد پژوهش

به منظور دستیابی به نظر کل جامعه مورد پژوهش (کلیه مجریان طرحهای اشتراک منابع کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)، برآورد فاصله ای میانگین پاسخها محاسبه شد. این نتایج که در واقع حکایت از محدوده میانگین پاسخهای جامعه می کنند در جدول (۹) نمایش داده شده اند.

براساس این جدول که مندرجات آن براساس اولویت برآورد میانگین فاصله ای پاسخها در جامعه منظم شده اند؛ اختلاف چندانی میان نتایج پاسخهای نمونه و برآورد فاصله ای میانگین پاسخهای جامعه وجود ندارد و عامل شماره ۵۴ (پشتیبانی مدیران کتابخانه ها از همکاری و اشتراک منابع) از بالاترین و عامل شماره ۴۹ (اجرای آزمایشی طرحهای اشتراک منابع پیش از اجرای دائمی آنها) از کمترین اولویت در موفقیت برنامه های اشتراک منابع از نظر جامعه نیز برخوردار هستند.

جدول ۹. نمایش برآورد فاصله ای میانگین پاسخهای جامعه

شماره عامل	میانگین پاسخهای نمونه	برآورد فاصله ای میانگین پاسخها در جامعه	تأثیر خیلی زیاد ۵	تأثیر زیاد ۴	تأثیر متوسط ۳	تأثیر کم ۲	بدون تأثیر ۱
۵۴	۴/۷۳	$۴/۶۲ < \mu < ۴/۸۴$					
۵۵	۴/۶۷	$۴/۵۵ < \mu < ۴/۷۹$					
۳۳	۴/۶۳	$۴/۵۱ < \mu < ۴/۷۵$					
۲۰	۴/۶۲	$۴/۵ < \mu < ۴/۷۵$					
۵	۴/۶۲	$۴/۵ < \mu < ۴/۷۴$					
۴	۴/۴۶	$۴/۵ < \mu < ۴/۷۴$					
۳۷	۴/۶	$۴/۴۸ < \mu < ۴/۷۲$					
۵۷	۴/۶	$۴/۴۸ < \mu < ۴/۷۲$					
۷	۴/۵۶	$۴/۴۳ < \mu < ۴/۶۸$					
۴۷	۴/۵۳	$۴/۴ < \mu < ۴/۶۵$					
۵۳	۴/۵۱	$۴/۳۹ < \mu < ۴/۶۳$					
۱۵	۴/۵۱	$۴/۳۸ < \mu < ۴/۶۴$					
۵۱	۴/۵	$۴/۳۸ < \mu < ۴/۶۲$					
۳۴	۴/۴۵	$۴/۳۳ < \mu < ۴/۵۷$					
۸	۴/۴۶	$۴/۳۲ < \mu < ۴/۶$					
۳۰	۴/۴۴	$۴/۳۲ < \mu < ۴/۵۷$					
۴۵	۴/۴۳	$۴/۳۲ < \mu < ۴/۵۴$					
۳۸	۴/۴۳	$۴/۳ < \mu < ۴/۵۶$					
۴۳	۴/۴۳	$۴/۳ < \mu < ۴/۵۵$					
۴۰	۴/۴۳	$۴/۲۹ < \mu < ۴/۵۶$					
۱۴	۴/۳۹	$۴/۲۸ < \mu < ۴/۵$					
۳۲	۴/۳۹	$۴/۲۷ < \mu < ۴/۵۱$					
۱۷	۴/۳۹	$۴/۲۵ < \mu < ۴/۵۲$					
۲۵	۴/۳۸	$۴/۲۴ < \mu < ۴/۵۱$					
۴۴	۴/۳۷	$۴/۲۴ < \mu < ۴/۴۹$					
۵۲	۴/۳۸	$۴/۲۲ < \mu < ۴/۵۵$					
۳۶	۴/۳۵	$۴/۲۲ < \mu < ۴/۴۹$					
۲۷	۴/۳۵	$۴/۲۱ < \mu < ۴/۴۹$					
۹	۴/۳۴	$۴/۲۱ < \mu < ۴/۴۷$					
۱	۴/۳۱	$۴/۱۸ < \mu < ۴/۴۳$					

ادامه جدول ۹. نمایش برآورد فاصله ای میانگین پاسخهای جامعه

شماره عامل	میانگین پاسخهای نمونه	برآورد فاصله ای میانگین پاسخها در جامعه	تأثیر خیلی زیاد ۵	تأثیر زیاد ۴	تأثیر متوسط ۳	تأثیر کم ۲	بدون تأثیر ۱
۱۳	۴/۲۷	$۴/۱۵ < \mu < ۴/۴$					
۳۹	۴/۲۷	$۴/۱۳ < \mu < ۴/۴۱$					
۵۰	۴/۲۷	$۴/۱۳ < \mu < ۴/۴۱$					
۶	۴/۲۶	$۴/۱۱ < \mu < ۴/۴۱$					
۲۴	۴/۲۵	$۴/۱ < \mu < ۴/۴$					
۴۲	۴/۲۲	$۴/۰۷ < \mu < ۴/۳۶$					
۲۲	۴/۱۷	$۴/۰۲ < \mu < ۴/۳۳$					
۴۱	۴/۱۶	$۴/۰۲ < \mu < ۴/۳$					
۲۱	۴/۱۳	$۳/۹۵ < \mu < ۴/۳$					
۲۶	۴/۱	$۳/۹۳ < \mu < ۴/۲۶$					
۲۳	۴/۰۸	$۳/۹۲ < \mu < ۴/۲۴$					
۳	۴/۰۴	$۳/۸۹ < \mu < ۴/۱۹$					
۳۱	۴/۰۴	$۳/۸۸ < \mu < ۴/۲$					
۱۸	۳/۹۹	$۳/۸۳ < \mu < ۴/۱۶$					
۱۰	۳/۹۸	$۳/۸ < \mu < ۴/۱۵$					
۱۹	۳/۹۴	$۳/۷۶ < \mu < ۴/۱۲$					
۴۸	۳/۹۲	$۳/۷۱ < \mu < ۴/۱۳$					
۱۲	۳/۸۷	$۳/۶۹ < \mu < ۴/۰۵$					
۵۶	۳/۸۸	$۳/۶۸ < \mu < ۴/۰۸$					
۳۵	۳/۸۷	$۳/۶۷ < \mu < ۴/۰۶$					
۲۹	۳/۸۲	$۳/۶۲ < \mu < ۴/۰۳$					
۲۸	۳/۸۵	$۳/۶۱ < \mu < ۴/۰۹$					
۵۸	۳/۵۹	$۳/۳۵ < \mu < ۳/۸۳$					
۱۱	۳/۵۷	$۳/۳۳ < \mu < ۳/۸$					
۲	۴/۳۱	$۳/۱۸ < \mu < ۴/۴۴$					
۴۶	۴/۲۷	$۳/۱۵ < \mu < ۴/۳۹$					
۱۶	۴/۲۴	$۳/۱۲ < \mu < ۴/۳۷$					
۴۹	۴/۱۶	$۳/۰۱ < \mu < ۴/۳۱$					

۴. اولویت عوامل موفقیت اشتراک منابع به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی

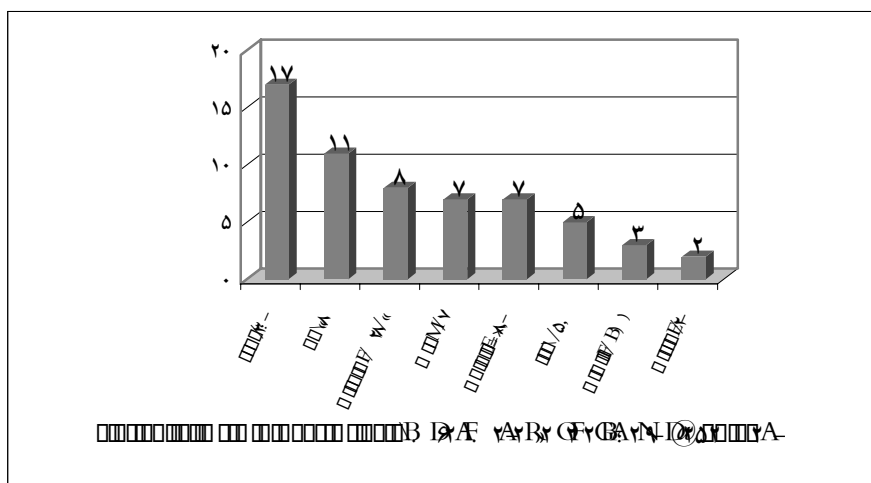
با توجه به توزیع عوامل موفقیت اشتراک منابع براساس عوامل درون سیستمی و محیطی و براساس مطالعه انجام شده، ۵۸ عامل موجود در پرسشنامه بدین ترتیب در هر گروه اولویت بندی می شوند:

۳-۱. عوامل موفقیت مرتبط با عوامل درون سیستمی

همانگونه که قبلاً نیز اشاره شد، عوامل موفقیتی که در این گروه جای می گیرند می توانند به چهار مجموعه عمده (ورودیها(منابع)، فرایندها، خروجیها و کنترل) تقسیم شوند. در این میان ورودیها(منابع) خود از چهار زیرمجموعه یعنی نیروی انسانی، منابع فیزیکی، اطلاعات و منابع مالی تشکیل می شوند، که به این ترتیب عوامل موفقیت مرتبط با هر کدام از این زیرمجموعه ها عبارت اند از:

جدول ۱۰. توزیع تعدادعوامل موفقیت مرتبط با عوامل درون سیستمی

ورودیها(منابع)				فرایندها	خروجیها	فرهنگ سازمانی	کنترل
نیروی انسانی	منابع فیزیکی	اطلاعات	منابع مالی				
۳	۷	۷	۲	۱۷	۵	۸	۱۱
۱۹				۴۱			
۶۰							

جدول ۱۰-۱. عوامل موفقیت مرتبط با نیروی انسانی

شماره عامل	شرح عامل	پاسخها میانگین
۴	برخورداری از روحیه پشتکار و استقامت در انجام تعهدات ناشی از اشتراک منابع	۴/۶۵
۲	وجود برنامه های آموزشی برای کارکنان کتابخانه های همکار	۴/۳۱
۱	وجود کارکنان لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع در کتابخانه های همکار	۴/۳۱

جدول ۱۰-۲. عوامل موفقیت مرتبط با منابع فیزیکی

شماره عامل	شرح عامل	پاسخها میانگین
۸	وجود منابع کافی (کتاب، نشریه و ...) در کتابخانه های همکار	۴/۴۶
۴۳	توانمند بودن کتابخانه ها در پاسخ به تقاضاهای معمول اعضا خود	۴/۴۳
۹	وجود تکنولوژی لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع در کتابخانه های همکار	۴/۳۴
۱۰	وجود بیشترین اشتراک موضوعی در منابع کتابخانه های همکار	۳/۹۸
۱۲	وجود سازمانهایی مناسب با امکانات زیر بنایی مناسب برای برنامه های همکاری	۳/۸۷
۲۸	زیر پوشش قرار دادن انواع کتابخانه ها (دانشگاهی، تخصصی، عمومی و ...) در شبکه همکاری	۳/۸۵
۱۱	نزدیکی جغرافیایی کتابخانه های همکار	۳/۵۷

جدول ۱۰-۳. عوامل موفقیت مرتبط با منابع مالی

شماره عامل	شرح عامل	پاسخها میانگین
۲۰	حمایت و پشتیبانی مالی از همکاری بین کتابخانه ها	۴/۶۲
۲۱	تامین منابع مورد نیاز همکاری بین کتابخانه ها به صورت مشترک	۴/۱۳

جدول ۱۰-۴. عوامل موفقیت مرتبط با اطلاعات

شماره عامل	شرح عامل	پاسخها میانگین
۱۵	تعیین محل نگهداری منابع در قالب فهرستگانها و راهنماها و فراهم آوری امکان دسترسی به آنها برای کتابخانه ها	۴/۵۱
۱۴	آگاهی کتابخانه ها از لزوم همکاری و اشتراک منابع	۴/۳۹
۱۶	ارائه اطلاعات مربوط به هدفها و برنامه های اشتراک منابع به همکاران	۴/۲۴
۱۸	تعیین نیازهای اطلاعاتی هر یک از کتابخانه های همکار	۳/۹۹
۱۹	آگاهی همکاران از پیشینه همکاریهای موفق در کتابخانه ها	۳/۹۴
۴۱	طراحی هدفهای مشخص برای دسترسی به اطلاعات از طریق همکاری بین کتابخانه ها	۳/۱۶

جدول ۱۰-۵. عوامل موفقیت مرتبط با فرهنگ سازمانی

شماره عامل	شرح عامل	پاسخها میانگین
۵	متماثل بودن کتابداران و کارکنان کتابخانه ها به همکاری و داشتن نگرشی مثبت نسبت به همکاری	۴/۶۲
۴	برخورداری کارکنان کتابخانه ها از روحیه پشتکار و استقامت در انجام تعهدات ناشی از همکاری	۴/۴۶
۴۰	وجود علاقه نسبت به همکاری در میان کتابداران	۴/۴۳
۱۷	درک مفهوم همراهی و همکاری از سوی کتابخانه ها	۴/۳۹
۳۶	وجود احترام متقابل میان کتابخانه های همکار	۴/۳۵
۶	کنار گذاشتن اختلافهای فردی توسط کارکنان و کتابداران کتابخانه های همکار	۴/۲۶
۴۲	وجود اتفاق نظر و مشارکت در هدفهای همکاری میان کتابخانه های همکار	۴/۲۲
۳۵	ایجاد ساز و کارهایی برای کاهش کشمکشهای احساسی و عاطفی میان اعضا	۳/۸۷

جدول ۱۰-۶. عوامل موفقیت مرتبط با فرایندها

شماره عامل	شرح عامل	پایه‌ها
۴۷	ایجاد انگیزه برای اشتراک منابع در کتابخانه ها	۴/۵۳
۳۰	وجود برنامه برای اشتراک منابع	۴/۴۴
۳۸	تنظیم روابط میان استفاده کننده گان و کتابخانه های همکار	۴/۴۳
۳۲	وجود معیارها و استانداردهای مشترک در برنامه های همکاری	۴/۳۹
۵۲	دریافت امتیازات بیشتر در قبال مشارکت بیشتر	۴/۳۸
۲۵	وجود ساختاری رسمی برای تحقق همکاری در چارچوب آن	۴/۳۸
۲۷	آسان و ساده بودن فرایندهای همکاری یا اشتراک منابع	۴/۳۵
۲	وجود برنامه های آموزشی برای کارکنان کتابخانه های همکار	۴/۳۱
۲۴	درک و پذیرش مسئولیت در زمینه همکاری توسط هر کتابخانه با دیگر کتابخانه ها	۴/۲۵
۳۹	وجود هماهنگی میان برنامه های همکاری، مجموعه ها (منابع) و فعالیتهای همکاران شرکت کننده در برنامه های همکاری	۴/۲۷
۱۳	وجود ارتباطات موثر و کارآمد میان کتابخانه های همکار	۴/۲۷
۲۲	روشن بودن مسئولیت هر کتابخانه نسبت به اعضای خود در مقابل سایر کتابخانه های همکار	۴/۱۷
۲۳	داشتن سهمی مناسب در شبکه همکاری	۴/۰۸
۳	ایجاد تعادل بین دانش و توان کارکنان	۴/۰۴
۲۶	تجزیه، تحلیل و بازنگری سیاستها و رویه های موجود در کتابخانه ها با هدف تسهیل امور	۴/۱
۲۹	تنظیم خدماتی که هر کتابخانه باید در چارچوب همکاری به سایر کتابخانه ها ارائه کند در سطح حداقل	۳/۸۲
۳۱	انعطاف پذیر بودن برنامه های همکاری و اشتراک منابع	۳/۰۶

جدول ۱۰-۷. عوامل موفقیت مرتبط با کنترل

شماره عامل	شرح عامل	پاسخها
۵۴	پشتیبانی مدیران از همکاری و اشتراک منابع	۴/۷۳
۳۷	مدیریت صحیح همکاری بین کتابخانه ها	۴/۶
۵۱	وجود نظام پرداخت پاداش به کتابخانه های همکار و کارکنان آنها در قبال همکاری	۴/۵
۳۴	انجام وظایف و مسئولیتهای محوله مطابق برنامه توسط کتابخانه های همکار	۴/۴۵
۳۸	تنظیم روابط میان استفاده کننده گان و کتابخانه های همکار	۴/۴۳
۴۵	عملی، ملموس و قابل ارزیابی بودن نتیجه و منافع برنامه های همکاری	۴/۴۳
۳۲	وجود معیارها و استانداردهای مشترک در برنامه های همکاری	۴/۳۹
۳۹	وجود هماهنگی میان برنامه های همکاری، مجموعه ها (منابع) و فعالیتهای همکاران شرکت کننده در برنامه همکاری	۴/۲۷
۵۰	ارائه خدمات کتابخانه های همکار به صورت یکنواخت و قابل اعتماد	۴/۲۷
۴۹	اجرای آزمایشی طرحهای اشتراک منابع پیش از اجرای دائمی آنها	۴/۱۶
۴۱	طراحی هدفهای مشخص برای دسترسی به اطلاعات از طریق همکاری بین کتابخانه ها	۴/۱۶

جدول ۱۰-۸. عوامل موفقیت مرتبط با خروجیها

شماره عامل	شرح عامل	پاسخها
۴۵	عملی، ملموس و قابل ارزیابی بودن نتیجه و منافع برنامه های همکاری	۴/۴۳
۴۶	فراهم آمدن امکان اتکا کتابخانه ها به یکدیگر در قالب هدفهای تعیین شده	۴/۲۷
۵۰	ارائه خدمات کتابخانه های همکار به صورت یکنواخت و قابل اعتماد	۴/۲۷
۴۸	دریافت چیزی ارزشمند در مقابل آنچه کتابخانه ها در چارچوب همکاری در اختیار دیگران قرار می دهند	۳/۹۲

۲-۳. عوامل محیطی

در این پژوهش عوامل محیطی به چهار گروه اصلی تقسیم شده بودند که عوامل موفقیت مرتبط با هر گروه، با توجه به میزان تاثیر از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع در در ادامه آمده است.

جدول ۱۱. توزیع تعداد عوامل موفقیت مرتبط با عوامل محیطی

سیاسی	اقتصادی	اجتماعی	تکنولوژیکی
۳	۱	۱	۱
۶			

جدول ۱۱-۱. عوامل موفقیت مرتبط با عوامل سیاسی

عامل شماره	شرح عامل	پاسخها میانگین
۵۵	حمایت دولت از همکاری و اشتراک منابع، از طریق تامین منابع مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری	۴/۶۷
۵۳	وجود چارچوب قانونی برای ایجاد و ارائه خدمات از طریق اشتراک منابع	۴/۵۱
۵۶	وجود جو سیاسی مطلوب برای همکاری بین کتابخانه ها	۳/۸۸

جدول ۱۱-۲. عوامل موفقیت مرتبط با عوامل اقتصادی

عامل شماره	شرح عامل	پاسخها میانگین
۵۵	حمایت دولت از همکاری و اشتراک منابع از طریق تامین منابع مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری	۴/۶۷

جدول ۱۱-۳. عوامل موفقیت مرتبط با عوامل تکنولوژیکی

عامل شماره	شرح عامل	پاسخها میانگین
۵۷	وجود زیرساختهای لازم (مانند شبکه مخابرات، شبکه های رایانه ای و ...) برای اشتراک منابع	۴/۶

جدول ۱۱-۴. عوامل موفقیت مرتبط با عوامل اجتماعی

عامل شماره	شرح عامل	پاسخها میانگین
۵۸	وجود تقاضا برای اشتراک منابع	۳/۵۹

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

سنگش نگرش

مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون
عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع
در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مجرى:

مریم نظری

همکار:

سیروس علیدوستی

ناظر: محمود بابائی

بهار ۱۳۸۰

فصل چهارم:

نتیجه گیری و پیشنهادها

۱. نتیجه گیری

مقایسه یافته های پژوهش حاضر با نتایج تحقیقات پیشین دال بر ضرورت، ملحوظ داشتن این عوامل برای موفقیت برنامه های مشترک میان کتابخانه ها است. از جمله نتایج زیر، مهر تاییدی بر این ادعا هستند:

👉 کتابخانه ها با مشارکت و همکاری در زمینه انتخاب و تهیه نشریات، نظری مثبت دارند و معتقدند که این امر سبب کاهش هزینه، دسترسی جامع به منابع و صرفه جویی در فضا و زمان می شود (خوانساری، ۱۳۶۳؛ زندی، ۱۳۶۷). همانگونه که از یافته های این پژوهش نیز پیداست، وجود فهرستگان برای دسترسی جامع به منابع و به تبع آن کاهش خریدهای تکراری، صرفه جویی در فضا و زمان، از جمله مواردی است که در این پژوهش نیز از اولویت بالایی برخوردار بوده و مورد تایید مجریان طرحهای اشتراک منابع قرار گرفته اند.

👉 بنا به نظرات کتابداران وجود دستگاه فاکس و مهارت استفاده از آن در کتابخانه نقش مثبتی در اشتراک منابع و مبادله اطلاعات دارد. (داورپناه، ۱۳۷۲). نتیجه این پژوهش در مقایسه با نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون عامل شماره ۹ (وجود تکنولوژیهای لازم برای دستیابی به اشتراک منابع در کتابخانه های همکار) بیانگر موثر بودن این عامل در میزان موفقیت برنامه های همکاری بین کتابخانه ها از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع نیز می باشد.

👉 فقدان نظامی تعریف شده برای مبادله اطلاعات میان کتابخانه های دانشگاهی و نیز ناچیز بودن میزان همکاری و مبادله اطلاعات میان کتابخانه ها به عنوان نتایج دو پژوهش؛ (محقق، ۱۳۷۴؛ نشاط، ۱۳۷۴) در مقایسه با گرایش مثبت کتابداران به عواملی مانند؛ حمایت دولت از همکاری و اشتراک منابع از طریق تامین مالی، تصویب مقررات و خط مشی گذاری، وجود سازمان هماهنگ کننده مرکزی برای برنامه های اشتراک منابع، وجود معیارها و استانداردهای مشترک در برنامه های همکاری، تنظیم روابط میان استفاده کنندگان و کتابخانه های همکار و عواملی از این قبیل، که دال بر تاکید بر نظام مندی و سازمان یافتگی این برنامه هاست، میزان اهمیت آن را از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع نمایان می سازد که لازمه دستیابی به آن بازنگری و برنامه ریزی جدی است.

👉 همچنین حجم کم امانت بین کتابخانه ها، جدی نگرفتن همکاری و تبادل اطلاعات میان مراکز مختلف و گرایش درخواستها به مجلات خارجی - به دلیل آسان یاب بودن اطلاعات از طریق BL در قیاس با کتابخانه های داخل و نیز بی میلی مدیریت های سازمانی در مرادده با سایر سازمانها از جمله نتایج پژوهشی هستند که در سال ۱۳۷۵ انجام شده است (حری، ۱۳۷۵).

این نتایج که در واقع بیانگر خلاها و کاستی های موجود در برنامه های اشتراک منابع میان کتابخانه هاست؛ در مقایسه با نتایج پژوهش حاضر می توانند به ضروری شمردن بیش از پیش عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها در برنامه های همکاری و اشتراک منابع میان کتابخانه ها اشاره داشته باشند که نظر مساعد کتابداران به این عوامل خود نیز بر این امر دلالت دارد.

در مجموع کاستی های یاد شده در نتایج پژوهش های پیشین و نیز نظرات و تمایلات کتابداران پیرامون وضعیت همکاری و اشتراک منابع در کتابخانه های کشور همگی بیانگر ضرورت توجه به عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها هستند.

همچنین با توجه به یافته های پژوهش حاضر، می توان به نتایج زیر دست یافت:

➡ مجموعه ای منسجم پیرامون عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها وجود نداشت و عوامل بکار رفته در پژوهش حاضر حاصل بررسی بخش هایی از متون و منابع مختلفی است که به صورت پراکنده در این حوزه یافت شده اند. به طور کلی ۸۰ عامل در این زمینه شناسایی شد که عامل شماره ۱۵ (تعیین محل وجود و نگهداری منابع در قالب فهرستگانها و ایجاد امکان دسترسی به آنها) از بیشترین بسامد در میان سایر عوامل برخوردار بود.

➡ از کلیه عوامل موفقیت شناسایی شده، ۵۸ عامل که بیشترین همپوشانی را با یکدیگر داشتند، گزینش و در قالب پرسشنامه ای تنظیم و از نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورد پیمایش قرار گرفتند. کلیه عوامل موجود در پرسشنامه از نظر نمونه مورد پژوهش به عنوان عامل موفقیت برنامه های اشتراک منابع مورد تایید قرار گرفتند (یعنی میانگین پاسخهای مربوط به هر عامل برابر یا بزرگتر از حد متوسط (۳) بدست آمد) و عامل شماره ۵۴ (پشتیبانی مدیران از برنامه های اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه ها) از بیشترین میزان تاثیر و عامل شماره ۱۱ (نزدیک بودن کتابخانه ها از نظر جغرافیایی به یکدیگر) از کمترین میزان تاثیر در موفقیت برنامه های اشتراک منابع برخوردار بودند.

➡ نتایج حاصل از پیمایش نمونه به کمک محاسبه برآورد فاصله ای میانگین پاسخها، به جامعه مورد پژوهش تعمیم داده شد که حکایت از نبود فاصله ی چشمگیری میان میانگین پاسخهای نمونه و برآورد فاصله ای آنها در جامعه داشت.

➡ عوامل شناسایی شده با استفاده از دید سیستمی و به کمک رویکرد استراتژیک به دو دسته اصلی (عوامل درون سیستمی و محیطی) دسته بندی شدند. از مجموع ۵۸ عامل مطرح شده در پرسشنامه؛ ۶۱ عامل به عوامل درون سیستمی (نیروی انسانی؛ ۳، منابع فیزیکی؛ ۷، اطلاعات؛ ۶،

منابع مالی؛ ۲، فرایندها؛ ۱۷، خروجیها؛ ۵، فرهنگ سازمانی؛ ۸، کنترل؛ ۱۱) و ۶ عامل به عوامل محیطی (عوامل سیاسی؛ ۳، عوامل اقتصادی؛ ۱، عوامل اجتماعی؛ ۱، عوامل تکنولوژیکی؛ ۱) اختصاص یافت (برخی از عوامل در بیش از یک زیرگروه جای گرفته اند).

☞ در مجموع، مقایسه یافته های پژوهش حاضر با نتایج پژوهشهای قبلی در حوزه اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه ها؛ حکایت از کاستیها و خلاهایی در این حوزه دارد که با توجه به نظر مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون میزان تاثیر عوامل موفقیت اشتراک منابع برنامه های اشتراک منابع می توان به اهمیت این عوامل در برنامه های اشتراک منابع دست یافت.

☞ از نظر محقق روش نظرسنجی ماهیتاً در حوزه تحقیق و البته پیگیری و استفاده از نظرات ارائه شده از سوی پاسخگویان، یکی از مکانیزمهایی است که می تواند موفقیت برنامه ها و طرحهای مختلف را تا حد زیادی تضمین کند. کمالینکه فردی ممکن است در شرایطی نامطلوب ولی راضی، وظایف محوله خود را به هر نحو به انجام رساند و بدون شک برنامه های همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع نیز از این قاعده مستثنی نیستند. مثال بارزی که می توان در این زمینه به آن اشاره کرد، **نظام پرداخت پاداش** است. به عنوان مثال؛ در شرایطی که کارکنان کتابخانه ها شرط همکاری خود را با سایر کتابخانه ها، دریافت پاداش در قبال ارائه خدمات ابراز کنند، هر چند عواملی مانند؛ فرهنگ، تکنولوژی مورد نیاز و دیگر عواملی که صاحب نظران حوزه اشتراک منابع برپیرامون آنها اتفاق نظر دارند مهیا باشند، باز هم برنامه های همکاری احتمالاً به صورت موفقیت آمیز انجام نخواهند شد.

☞ با توجه به دسته بندی ارائه شده در بخش دوم پژوهش، می توان به این مهم دست یافت که از دید سیستمی بیشترین حجم عوامل موفقیت در حوزه عوامل درون سیستمی قرار دارند که در میان زیرگروههای آن نیز فرایندها که در واقع مجموعه فعالیتهای مشترک مانند؛ دسترسی مستقیم یا غیرمستقیم به منابع، فهرست نویسی مشترک، مجموعه سازی مشترک و مواردی از این قبیل را پوشش می دهند بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده اند که خود بیانگر اهمیت این بخش از فعالیتهای مشترک و همکاری بین کتابخانه هاست و طبعاً توجه بیشتری را نیز طلب می کند. از اینرو می توان با توجه و تقویت عوامل درون سیستمی به موفقیت سیستم اشتراک منابع کمک کرد.

۲. پیشنهادها

انجام پژوهشهای زیر به عنوان مکمل و در راستای نتایج پژوهش حاضر مفید بوده و توصیه می شوند:

✓ بررسی عوامل موفقیت برنامه های اشتراک منابع از نظر مراجع و مخاطبان مختلف مانند؛ سیاستگذاران، برنامه ریزان و طراحان این برنامه ها.

✓ آزمون نتایج پژوهش حاضر با استفاده از روش آزمایشی و مطالعه بر روی دو گروه (گواه و شاهد)؛ به این معنی که جامعه پژوهش حاضر به دو گروه تقسیم شوند؛ نیازها و خواسته های اصلی یک گروه مورد توجه و برطرف شوند و نتایج حاصل از آن با گروه دیگر که توجهی به نیازهای آنها نشده است، مورد مقایسه قرار گیرد و پس از آن به بررسی مجدد نظر آنها پیرامون عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها پرداخته شود. حسن این پژوهش در آن است که از این طریق می توان به اهمیت توجه به نظر جامعه مورد پژوهش در میزان موفقیت برنامه های اشتراک منابع دست یافت.

✓ شناسایی، گردآوری و دسته بندی موانع و عوامل بازدارنده اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه ها و بررسی این عوامل در کتابخانه های کشور.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

سنگش نگرش

مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون
عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع
در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مجرى:

مریم نظری

همکار:

سیروس علیدوستی

ناظر: محمود بابائی

بهار ۱۳۸۰

○ فهرست منابع

- آغا، سید سلیم. ۱۹۹۵. راهبردهای بقای نظامهای اطلاع رسانی در جهان اسلام. در *مجموعه مقالات کاملیس* ۴. ترجمه علی اصغر شیر. ۱۳۷۷. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۳۲۰-۳۰۵.
- آنتوانس، بیرژیت و بریت ماری پلینگ. ۱۹۹۴. همکاری کتابخانه های ملی. در *مجموعه مقالات ایفلا ۱۹۹۴*. ترجمه امیر غائبی. ۱۳۷۴. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۲۲۳-۲۱۵.
- ایزاک، استفان. [۱۹۹۴]. *راهنمای تحقیق و ارزشیابی در روان شناسی و علوم تربیتی*. ترجمه علی دلاور. ۱۳۷۶. تهران: ارسباران.
- ایزاک، استفان. [۱۹۹۴]. *راهنمای جامع تحقیق و ارزیابی*. ترجمه مرضیه کریم نیا. ۱۳۷۴. تهران: آستان قدس رضوی.
- ابوبکر، احمد بکری. ۱۹۹۵. تبادل مدرک از کتابخانه به کتابخانه دیگر. در: *مجموعه مقالات کاملیس* ۴. ترجمه زهره صادق حسینی. ۱۳۷۷. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۳۶۰-۳۵۰.
- پاول، رونالد آر. ۱۹۹۴. *روشهای اساسی پژوهش برای کتابداران*. ترجمه نجلا حریری. ۱۳۷۹. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
- تعاونی، شیرین. [۱۳۷۴]. *راهنمای کتابخانه های تخصصی و دانشگاهی*. تهران: بی نا.
- حری، عباس. ۱۳۷۸. *اطلاع رسانی: نگرش ها و پژوهش ها*. تهران: کتابدار.
- حسینی، حسن. ۱۳۵۶. "بررسی وضعیت امانت بین کتابخانه ای در ایران". (پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران).
- خوانساری، جبران. ۱۳۶۳. "بررسی نظرات کتابداران درباره همکاری بین کتابخانه ها". (پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران).
- داورپناه، محمدرضا. ۱۳۷۲. "زمینه یابی ایجاد شبکه انتقال متن مقالات در سیستم امانت بین کتابخانه های مرکزی و مرکز اسناد دانشگاههای کشور با استفاده از فاکسی مایل". (پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس).

دلاور، علی. ۱۳۷۴. *مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی*. تهران: رشد.
دیانی، محمدحسین. ۱۳۷۸. حجم نمونه در پژوهشهای پیمایشی. *کتابداری و اطلاع رسانی*. دوره ۲ (۳): ۷۰-۵۹.

زندى، هوشنگ. ۱۳۶۷. "بررسی نظرات مسئولین کتابخانه ها درباره تعاون و اشتراک منابع بین کتابخانه های علوم پزشکی کشور". (پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران).
سرمد، زهره، عباس بازرگان و الهه حجازی. ۱۳۷۶. *روشهای تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: آگاه.
سینایی، علی. ۱۳۷۶. *مجموعه سازی در کتابخانه ها: ج. اول*. تهران: سمت.
علومى، طاهره. ۱۳۷۶. *دوره کتابخانه*. تهران: سمت.
علی انور، ممتاز. ۱۹۹۵. خدمت فراهم آوری مدرک در کشورهای اسلامی: وضع موجود و نظام پیشنهادی. در *مجموعه مقالات کاملیس ۴*. ترجمه عبدالحسین آذرنگ. ۱۳۷۷. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۴۶-۳۶.

کرادوک، پیترو. ۱۹۹۷. شی یری دویژن. در *مجموعه مقالات ایفلا ۱۹۹۴*. ترجمه تاج الملوک
ارجمند. ۱۳۷۸. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۲۹-۱۹.
گاردنر، ریچارد ک. بی تا. *مجموعه سازی: پیدایش، گزینش و گسترش مواد کتابخانه ای*. ترجمه
اسدالله آزاد. ۱۳۷۶. مشهد: آستان قدس رضوی.

محسنی، حمید. ۱۳۷۷. *سفارش و خدمات تحویل مدرک*. تهران: بی نا.

محقق، نیلوفر. ۱۳۷۴. "بررسی وضعیت مبادله اطلاعات و منابع میان کتابخانه های دانشگاهی شهر تهران". (پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران).

موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. ۱۳۷۵. *آمار آموزش عالی ایران سال تحصیلی ۷۵-۱۳۷۴*. تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.
موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. ۱۳۷۵. *آمار آموزش عالی ایران سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵*. تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.
موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. ۱۳۷۵. *آمار آموزش عالی ایران سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶*.

تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.
 نشاط, نرگس. ۱۳۷۴. "بررسی وضعیت همکاری میان کتابخانه های دانشگاهی و تخصصی در ایران".
 (پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی, دانشگاه آزاد اسلامی).
 نظری, مریم. ۱۳۷۸. بررسی عملکرد طرح تعمیم خدمات کتابخانه های تخصصی به افراد غیرعضو.
 گزارش منتشر نشده. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
 هویدا, علیرضا. ۱۳۷۸. آمار و روشهای کمی در کتابداری و اطلاع رسانی. تهران: سمت.

American Library Association. 1967. *Interlibrary cooperation*. Chicago:
 American Library Association. Quoted in Kumar. 1991.

Ammer, Christine and Dean S. Ammer. 1984. *Dictionary of Business and Economics*. 2d ed. US: The Free Press.

Andrews, Kenneth R. 1999. The concept of corporat strategy. In *The Strategy Process*, edited by Henry Mintzberg, James Brian Quinn, and Sumantra Ghoshal. London: Prentice-Hall.

Baker, David. 1989. Cooperative training: The academic libraries perspective. In *Cooperative training in Libraries*, edited by A. MacDougall and R. Prytherch. Great Britian: Gower: 1-6.

Bonk, Sharon C. 1989. Will resource sharing up to its potential. *Library Acquisitions: Practice & Theory* 13: 171-175.

Bouazza, Abdelmajid. 1986. Resource sharing among libraries in developing contries: The gulf between hope and reality. *Int. libr. Rev.* 18: 373-387.

Bryson, John M. 1995. *Strategic planning for Public and Nonprofit Organizations*. San Francisco: Jossey-Bass.

Carhart Jr, Forrest F. 1983. Library co-operation brings benefits: A pattern for action. *Unesco Journal of Information science, Librerianship and Archives Administration* 5 (4): 221-226.

- Checkland, Peter. 1996. Systems. In ***International Encyclopedia of Business & management***, edited by Malcolm Warner. London: Routledge.
- Child, John, and David Faulkner. 1998. ***Strategies of Co-operation***. Oxford University Press.
- Cornish, Graham P. 1989. Interlending in the Caribbean. ***International Library Review*** 21: 249-261.
- Corrall, Sheila. 1994. ***Strategic Planning for Library and Information Services***. London: Aslib.
- Dannelly, Gay N. 1995. Resource sharing in the electronic era: Potentials and paradoxes. ***Library Trends*** 43 (4): 663-678.
- Dougherty, Richard M., and Carol Hughes. 1990. A historical perspective and a vision for the future. ***Advances in Library Resource Sharing*** 1: 1-21.
- Dowd, Sheila T. 1990. Library cooperation: Methods, models to aid information access. ***Journal of Library Administration*** 12 (3): 63-81.
- Downs, Robert B. 1945. American library cooperation in review. ***College & Research Libraries*** 6: 407-415. Quoted in Weber 1976.
- Fetterman, John. 1974. Resource sharing in libraries - Why? In ***Resource sharing in libraries***, edited by Allen Kent. New York: Marcel Dekker.
- Hightower, Chrisly, and George Soete. 1995. The consortium as learning organization: Twelve steps to success in collaborative collections project. ***The journal of Academic Librarianship***.
- Hodge, B.J., and William P. Anthony. 1988. ***Organization Theory***. Boston : Allyn and Bacon.
- Horton Jr, Forest Woody. 1994. Sharing information for competitive advantage. In ***New Worlds in Information and Documentation: Proceedings of the Forty-sixth FID Conference and Congress***, edited by J.R. Alvarez-Ossorio and B. G. Goedegebuure. The Netherlands: Elsevier.
- Hofstede, Geert. 1996. Organization culture. In ***International Encyclopedia of Business & Management***, edited by M. Malcolm. London: Routledge.

- Jauch, Lawrence R., and William F. Glueck. 1988. ***Business Policy and Strategic Management***. 5th ed. New York: McGraw-Hill.
- Keenan, Stella. 1991. International cooperation - Pain or gain? In ***Handbook of Library Cooperation***, edited by Alan F. MacDougall and Ray Prytherch. UK: Gower.
- Kent, Allen. 1978. Resource sharing in libraries. In ***Encyclopedia of Library and Information Science***. Vol. 25, edited by Allen Kent, Harold Lancour, and Jay E. Daily. New York: Marcel Dekker.
- Kreithner, Bob, and Angelo Kinicki. 1995. ***Organizational Behavior***. US: Addison Wesley Publication.
- Kumar, Krishan. 1991. Reprint. ***Library organization***. New Delhi: Vikas Publishing House PVT LTD, 1987.
- Lynden, Fredrick C. 1998. Resource sharing: Making possible the transition from paper to electronic information. ***The networking information society***. The Netherlands: FID: 580 - 586.
- Marion, Russ. 1999. ***The Edge of Organization: Chaos and Complexity Theories of Formal Social Systems***. California: SAGE.
- McLeod Jr, Raymond. 1995. ***Management Information systems***. New Jersey: Prentice-Hall.
- Miller, Robert C. 1992. Resource sharing: A personal perspective. ***Advances in Library Resource Sharing***. 3: 10 - 16.
- Pearce, John A., and Richard B. Robinson Jr. 1988. ***Strategic Management: Strategy formulation and Implementation***. Illinois: Irwin.
- Pettinger, Richard. 1996. ***Introduction to Corporate Strategy***. Great Britain: Macmillan.
- Roscoe, John T. 1975. ***Foundamental research statistics for behavioral sciences***. New York: Holt, Rinehart and Ston.
- Sewell, Philip H. 1981. ***Resource sharing: Co-operation and co-ordination in library and information services***. London: Anderson Deutsch.

Stephens, Andy, and Stuart Ede. 1991. The role of the British Library in cooperation. In *Handbook of library cooperation*, edited by Alan F. MacDougall and Ray Prytherch. UK: Gower. 98-117.

Weber, David. 1976. A century of cooperative programs among academic libraries. *College & Research Libraries* (May): 205-21.

Wilson, Ira G., and Marthann E. Wilson. 1971. *Management, Innovation & System Design*. Princeton: Auerbach

Wilson@sheffield.ac.uk [SMTP:t.d.wilson@sheffield.ac.uk]

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

سنگش نگرش

مجریان طرحهای اشتراک منابع پیرامون
عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه ها و اشتراک منابع
در کتابخانه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مجرى:

مریم نظری

همکار:

سیروس علیدوستی

ناظر: محمود بابائی

بهار ۱۳۸۰

پیوسته-ا:

پیوست (۱)

□ بررسی اعتبار و پایایی پرسشنامه

اعتبار و پایایی پرسشنامه براساس پاسخهای ارائه شده در پرسشنامه های دریافتی به کمک آزمونهایی که عبارت از: ضریب همبستگی پیرسون، ضریب آلفای کرونباخ، آزمون t و تحلیل واریانس بودند، با استفاده از نرم افزار آماری SPSS به این ترتیب مورد تحلیل قرار گرفتند:

به منظور بررسی میزان همبستگی و اعتبار هر پرسشنامه، ابتدا همبستگی هر پرسش با سایر پرسشها محاسبه شد که براساس محاسبه انجام شده، ضریب همبستگی^۱ پرسشها بین ۰/۱ تا ۰/۷۸ در نوسان بود (جدول ۱۲).

جدول ۱۲. ضرایب همبستگی پرسشهای پرسشنامه

ردیف	ضریب همبستگی بین پرسشها	ردیف	ضریب همبستگی بین پرسشها	ردیف	ضریب همبستگی بین پرسشها	ردیف	ضریب همبستگی بین پرسشها
۱	۰/۵۳	۱۶	۰/۴۸	۳۱	۰/۵۳	۴۶	۰/۶۴
۲	۰/۶۹	۱۷	۰/۴۷	۳۲	۰/۶	۴۷	۰/۶۹
۳	۰/۶۶	۱۸	۰/۳	۳۳	۰/۶۳	۴۸	۰/۵۵
۴	۰/۱	۱۹	۰/۵۷	۳۴	۰/۷۱	۴۹	۰/۴۹
۵	۰/۲۴	۲۰	۰/۳۹	۳۵	۰/۴۸	۵۰	۰/۶۷
۶	۰/۶۵	۲۱	۰/۲۹	۳۶	۰/۷۶	۵۱	۰/۵۷
۷	۰/۵۱	۲۲	۰/۴۸	۳۷	۰/۶۶	۵۲	۰/۶۱
۸	۰/۰۴	۲۳	۰/۳۱	۳۸	۰/۶۶	۵۳	۰/۷۲
۹	۰/۴۲	۲۴	۰/۴۸	۳۹	۰/۷	۵۴	۰/۷۸
۱۰	۰/۱	۲۵	۰/۴۶	۴۰	۰/۷۲	۵۵	۰/۶۹
۱۱	۰/۱۲	۲۶	۰/۴۵	۴۱	۰/۶	۵۶	۰/۴۸
۱۲	۰/۴۱	۲۷	۰/۴	۴۲	۰/۶۲	۵۷	۰/۶۵
۱۳	۰/۲۷	۲۸	۰/۱۲	۴۳	۰/۶۵	۵۸	۰/۳۵
۱۴	۰/۴۴	۲۹	۰/۳۶	۴۴	۰/۵۸	۵۹	۰/۴۳
۱۵	۰/۳۲	۳۰	۰/۱۸	۴۵	۰/۵۷	۶۰	۰/۶۸

1. correlation

با توجه به اینکه ضرایب:

۰/۲۰ - ۰/۳۵ ؛ همبستگی بسیار پایین؛

۰/۳۵ - ۰/۶۵ ؛ همبستگی بالا و

۰/۶۵ - ۰/۸۵ ؛ همبستگی بسیار بالا؛

را نشان می دهند، به این ترتیب می توان اینگونه استنتاج کرد که همبستگی پرسشها در سطح بالایی است و پرسشنامه از اعتبار بالایی برخوردار هستند.

به منظور بررسی قابلیت اعتماد و پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کربناخ^۱ محاسبه شد. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه گیری از جمله پرسشنامه ها یا آزمون هایی که خصیصه های مختلف را اندازه گیری می کنند، بکار می روند. در این گونه ابزار، پاسخ هر پرسش می تواند مقادیر عددی مختلف را اختیار کند. برای محاسبه ضریب آلفای کربناخ ابتدا باید واریانس نمره های هر زیر مجموعه از سوال های پرسشنامه و واریانس کل را محاسبه، سپس مقدار ضریب آلفا را محاسبه کرد (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۷۶، ۱۶۹).

این ضریب در صورتی که بالای ۷۰ یا ۸۰ درصد باشد، نشان دهنده پایایی مطلوب پرسشنامه است، بنابراین با توجه به اینکه ضریب آلفای ۰/۹۶ بدست آمد، که حاکی از پایایی بسیار بالای آن است.

برای تعیین معنا دار بودن اختلاف میانگین های دو نمونه از آزمون t^۲ استفاده شد. این آزمون علاوه بر اینکه برای نمونه های بزرگ قابل استفاده است، مناسب ترین استفاده از آن در نمونه های کوچک است.

در آزمون t فرض بر آن است که دو نمونه از دو جامعه با میانگین ها و واریانس های برابر انتخاب شده اند (ایزاک، ۱۳۷۶، ۱۸۶) و به این پرسش پاسخ می دهد که آیا تفاوت میان میانگین های دو نمونه از نظر آماری معنی دار است یا نه؟ (ایزاک، ۱۳۷۴، ۲۶۴)

با توجه به داده های مندرج در جدول (۱۳)، مقایسه پاسخهای گروههای زن و مرد به عوامل موفقیت مندرج در پرسشنامه، سطح معناداری F بدست آمده را برابر ۱/۷۷ نشان می دهد که بیانگر این است که ارتباط معناداری میان جنس افراد و پاسخهای آنها وجود ندارد.

1. Cronbach's Alpha

2. t Test

جدول ۱۳. نتایج آزمون t برای مقایسه پاسخهای گروههای زن و مرد

منبع	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	نسبت F	سطح معناداری (P)
زن	۷۴	۲۴۳/۵۱۳۵	۴۳/۲۳۹	۱/۷۷	۰/۱۸۶
مرد	۵۳	۲۵۵	۲۴/۲۸۶		

همچنین با توجه به سطح معناداری F در جدول (۱۴)، می توان به این نتیجه دست یافت که میان رشته تحصیلی پاسخگویان و پاسخهای آنها در پرسشنامه ارتباط معناداری وجود ندارد.

جدول ۱۴. نتایج آزمون t برای مقایسه پاسخهای نمونه براساس رشته تحصیلی

منبع	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	نسبت F	سطح معناداری (P)
کنابرداری و اطلاع رسانی	۷۲	۲۴۸/۴۵۸۳	۳۹/۰۲۴	۱/۲۶	۰/۲۶۳
سایر رشته ها	۵۰	۲۵۰/۸۴۰۰	۲۹/۶۰۷		

برای تعیین اختلاف پاسخهای ارائه شده در گروههای مورد مطالعه (گروههای سنی، تحصیلی و سایر متغیرها به جز جنس که در آزمون t بررسی شد)، از تحلیل واریانس^۱ استفاده شد. تحلیل واریانس به این پرسش پاسخ می دهد که آیا تنوع بین گروهی در مقایسه با تنوع درون گروهی، آن قدر هست که بتواند استنباط عدم همسانی میان میانگین های جوامعی که گروهها از آنها انتخاب شده اند را توجیه کند؟ به عبارتی، اگر تنوع میانگین های گروهها به اندازه کافی زیاد باشد، احتمالاً می توان به این نتیجه دست یافت که از جوامع متفاوتی گرفته شده اند و از این رو تفاوت آماری معنی داری در داده ها وجود دارد. این نکته با استفاده از آزمون آماری نسبت F روشن می شود. (ایزاک، ۱۳۷۴، ۲۶۵)

$$F \text{ نسبت} = \frac{\text{واریانس بین گروهی}}{\text{واریانس درون گروهی}}$$

1 . analysis of variance

آزمون تکمیل کننده تحلیل واریانس، **آزمون شفه**^۲ است. در صورتیکه ارتباط معناداری میان پاسخهای ارائه شده و متغیرهای مورد نظر وجود داشته باشد، پس از انجام این آزمونها جدولی بدست می آید. در پژوهش حاضر این جدول در پایان نتایج حاصله توسط نرم افزار ارائه نشد که خود می تواند حاکی از نبود ارتباط معنادار میان پاسخهای ارائه شده و متغیرهای مورد نظر باشد. نتایج تحلیل واریانس میان پاسخها و متغیرهای موردنظر در تحقیق در جدولهای (۱۵-۱۹)، ارائه شده اند.

جدول ۱۵. نتایج تحلیل واریانس میان پاسخها و تعداد مدارک کتابخانه ها

منبع	درجه آزادی	جمع مجذورات	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معناداری (P)
بین گروهی	۲	۱۱۷/۷۲۴۱	۵۸/۸۶۲۱	۰/۰۴	۰/۹۵
درون گروهی	۱۲۵	۱۷۱۴۲۵/۷۴۴۶	۱۳۷۱/۴۰۶۰		

جدول ۱۶. نتایج تحلیل واریانس میان پاسخها و سن پاسخگویان

منبع	درجه آزادی	جمع مجذورات	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معناداری (P)
بین گروهی	۳	۶۶۴۳/۵۹۹۵	۲۲۱۴/۵۳	۱/۶۲	۰/۱۸
درون گروهی	۱۱۸	۱۶۱۰۸۵/۲۹۳۹	۱۳۶۵/۱۲		

جدول ۱۷. نتایج تحلیل واریانس میان پاسخها و مدرک تحصیلی پاسخگویان

منبع	درجه آزادی	جمع مجذورات	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معناداری (P)
بین گروهی	۴	۴۷۲۷/۰۹۰۶	۱۱۸۱/۷۷۲۷	۰/۸۶	۰/۴۸
درون گروهی	۱۲۲	۱۶۶۴۹۷/۹۳۳۰	۱۳۶۴/۷۳۷۲		

جدول ۱۸. نتایج تحلیل واریانس میان پاسخها و رشته تحصیلی پاسخگویان

منبع	درجه	جمع	میانگین	نسبت	سطح
------	------	-----	---------	------	-----

معناداری (P)	F	مجذورات	مجذورات	آزادی	
۰/۷۱	۰/۱۳	۱۶۷/۳۸۰۴	۱۶۷/۳۸۰۴	۱	بین گروهی
		۱۲۵۸/۹۵۵۰	۱۵۱۰۷۴/۵۹۵۰	۱۲۰	درون گروهی

جدول ۱۹. نتایج تحلیل واریانس میان پاسخها و سابقه خدمت پاسخگویان

منبع	درجه آزادی	جمع مجذورات	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معناداری (P)
بین گروهی	۴	۷۰۷۲/۶۰۰۲	۱۷۶۸/۱۵۰۱	۱/۳۱	۰/۲۶
	۱۲۲	۱۶۴۱۵۲/۴۲۳۴	۱۳۴۵/۵۱۱۷		